Bitka kod Crécyja

Brljević, Ivan

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:442089

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Image not found or type unknown

Repository / Repozitorij:

Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula

zir.nsk.hr

Image not found or type unknown

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

IVAN BRLJEVIĆ

BITKA KOD CRÉCYJA

Završni rad

Pula, 2018 godine

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

IVAN BRLJEVIĆ

BITKA KOD CRÉCYJA

Završni rad

JMBAG: 0303062177, redoviti student
Studijski smjer: Preddiplomski studij jednopredmetne povijesti

Predmet: Umijeće ratovanja u kasnoj antici i ranom srednjem vijeku
Znanstveno područje: Humanističke znanosti
Znanstveno polje: Povijest
Znanstvena grana: Hrvatska i svjetska srednjovjekovna povijest

Mentor: doc. dr. sc. Robert Kurelić

Pula, rujan, 2018 godine

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Ivan Brljević, kandidat za prvostupnika povijesti ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student
Ivan Brljević

U Puli, 27. rujna, 2018. godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Ivan Brljević dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Bitka kod Crécyja koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.
Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 27. rujna 2018. godine

Potpis
Ivan Brljević

Prilog 1. Prikaz bitke kod Crécyja iz iluminiranog manuskripta *Kronike* iz 15. stoljeća autora Jeana Froissarta. (dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Cr%C3%A9cy)

Sadržaj

I. Godina je Gospodnja 1346. 2

II. Tko je gazda u dvorištu? 3

III. U kraljevom zapovjednom šatoru 6

III. 1. Taj strašan *chevauchée* 12

III. 2. O bitci prije bitke 18

IV. I tako započnu borbeni krici 24

V. I godina Gospodnja je na izmaku 32

VI. Popis literature i ostalih izvora 33

VII. Popis priloga 39

VIII. Sažetak 40

IX. Abstract 41

I. Godina je Gospodnja 1346.

Vrijeme je pomoglo ljudima stvoriti posebno bogat i tajanstven park kojega svi znamo kao povijest. Kročiti nepreglednim stazama povijesti za povjesničara je uistinu uzbudljivo i uvijek novo iskustvo puno avantura i pustolovina, ljudi i nezaboravnih mjesta i događaja. Svako pojedino razdoblje ima svoje čari i draži; ima svoje osvjetljene kutke kao i one obavijene mrakom koje povjesničari tek trebaju osvijetli svjetlom svoje vječno plamteće baklje čiji se plamen hrani povjesničarevom neutaživom željom za znanjem. Čak i kada se kutak čini posve osvijetljen možemo biti sigurni kako to nije sve. Jednog od takvih kutaka skriva naša godina iz naslova, 1346. Već više od 150 godina povjesničari ga osvjetljavaju, no i dalje postoje mjesta koja su još uvijek obavijena mrakom. Nadalje, postoje i mjesta koja su već pomno proučena, a opet ih je potrebno ponovno pogledati. Takva je i bitka kod Crécyja, važan događaj u engleskoj i francuskoj povijesti. Riječ je o prvom velikom kopnenom sukobu u Stogodišnjem ratu, dobro poznatome u europskoj i svjetskoj historiografiji. O Crécyju su pisali poznati suvremeni kroničari kao što su Jean Froissart i Jean Le Bel, ali i mnogi drugi o čijim će se riječima raspravljati kroz čitav rad. Usprkos golemoj količini radova i knjiga na ovu temu, i dalje postoje brojne nesuglasice koje traju do današnjeg dana. U radu će biti riječi o nizu tema kao što su brojnost i sastav sukobljenih vojski, lokacija bitke, ključni i odlučujući trenutci, ali i financiranje ratnog pohoda, logistika i vojna tehnologija. Dovoljno je reći kako je svaka od tih tema nedovršeno poglavlje u historiografiji prepuna brojnih, suprotstavljenih mišljenja. Michael Prestwich napisao je: „Nemoguće je rekonstruirati prošlost. Povjesničar, u najboljem slučaju, može prikazati krute obrise, skicu u kojoj nedostaju brojni detalji.“[1] Stoga se autor ovoga rada može samo nadati kako će ipak uspjeti osvijetliti barem pokoji od tih nedostajajućih detalja ove bogate i zanimljive teme.

[1] Prestwich, M., „The Battle of Crécy“, u: Ayton, A., Preston, F., *The Battle of Crécy, 1346*, Woodbridge: The Boydell Press, 2005., 139.

II. Tko je gazda u dvorištu?

„Rat je samo nastavak politike drugim sredstvima.“[2]
Karl von Clausewitz

Clausewitzeva poznata misao svakako se može primijeniti na Stogodišnji rat. Sukob između Engleskog i Francuskog kraljevstva u osnovi je bio - „feudalan“, zasnivajući se na isprepletenoj mreži suprotstavljenih pretenzija i prava, koja je tvorila jezgru ondašnjeg političkog života.[3] No, kako ističe Michael Livingston, pored dinastičkih, postoje i drugi razlozi za izbijanje rata[4] koji je trajao 116 godina te, „onaj koji je svjedočio njegovom početku nije doživio njegov kraj.“[5]

Sam naziv Stogodišnji rat počeo se koristiti u historiografiji tek u 19. stoljeću, a označavao je sukob koji je započeo engleskim pretenzijama na francusko prijestolje nakon što je izumrla francuska vladajuća loza Kapetovića 1328.[6] Tradicionalna historiografija rat datira od 1337. do 1453.[7]

Povjesničari, međutim, sve više ističu korijene sukoba koji sežu duboko u prošlost oba kraljevstva. Početak se obično smješta u 1066. kada je Vilim, normandijski vojvoda i vazal francuske krune, osvojio englesko prijestolje.[8] Dio povjesničara početak pomiču na 911. kada je Karlo III. Bezazleni dodijelio Vikingu Rolonu područje

[2] Clausewitz, C. M., *On War*, Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1997., 58.
[3] Hardy, D., „The Hundred Years War and the 'Creation' of National Identity and the Written English Vernacular: A Reassessment“, *Marginalia*, no. 17 (2013), 26.
[4] Livingston, M., „Losses Uncountable: The Context of Crécy“ (dalje: Livingston, „Losses Uncountable“) u: Livingston, M., DeVries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, Liverpool: Liverpool University Press, 2015., 3-4. (dalje: Livingston, DeVries, *A Casebook*).
[5] Isto, 1.
[6] Coulet, N., „Stogodišnji rat“ (dalje: Coulet, „Stogodišnji rat“), u: Goldstein, I., gl. ur. hrv. izd., *Povijest 7 – Razvijeni srednji vijek*, Zagreb: Europapress holding d. o. o., 2007., 443. (dalje: Goldstein, *Povijest 7*); „Philip VI – King of France“, Encyclopaedia Britannica, https://www.britannica.com/biography/Philip-VI (posjećeno: 10. 8. 2018.).
[7] Livingston, „Losses Uncountable“, u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 2.; Keen, M., „The Hundred Years War“, BBC – History, http://www.bbc.co.uk/history/british/middle_ages/hundred_years_war_01.shtml (posjećeno: 10. 8. 2018.; dalje: Keen, „The Hundred Years War“); „Hundred Years' War“, New World Encyclopedia, http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Hundred_Years%27_War (posjećeno: 10. 8. 2018.; dalje: NWC, „Hundred Years' War“).
[8] Livingston, „Losses Uncountable“, u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 2.; Keen, „The Hundred Years War“; NWC, „Hundred Years' War“.

današnje Normandije.[9] Vazalni odnos dvojice okrunjenih vladara postao je sjeme budućih trzavica.

Engleski kralj bio je najmoćniji od francuskih vazala. Ravnoteža se dodatno poremetila nakon što je Henrik II. ženidbom 1153. stekao i Akvitaniju.[10] Francuski kralj Filip II. oduzeo je 1204. Henrikovom sinu Ivanu bez Zemlje Normandiju i Anjou te je pod vlašću engleskog kralja ostala samo Gaskonja.[11]

Sporazumom iz Pariza 1259. priznat mu je posjed Gaskonje u zamjenu za vazalsku prisegu, međutim sukobi oko ove pokrajine izbijaju 1294., pa 1324. kada je u „krnjem" opsegu i dalje ostala u posjedu engleskog kralja.[12] Važno je reći kako je 1294. izbio i rat između Engleske i Škotske te su Škotska i Francusko Kraljevstvo od tada bili u savezu, što će se odraziti i na početak Stogodišnjeg rata.

Prekretnica u odnosima dviju monarhija je smrt francuskog kralja Karla IV. 1328. bez muškog nasljednika. Engleski kralj Edvard III. bio je njegov nećak preko majke Izabele te jedini muški rođak iz glavne loze Kapetovića.[13] Na prijestolje ipak dolazi Filip IV. Valois kao Filip VI. iako su trojica engleskih biskupa prijavili Edvardovo pravo na krunu.[14] Njegov je zahtjev odbijen jer „nije rođen u kraljevstvu" u čemu Jean Carpentier i François Lebrun prepoznaju prvi izraz nacionalnog osjećaja.[15] Pravno gledano, Edvard nije mogao dobiti francusku krunu zbog Salijskog zakona koji zabranjuje nasljeđivanje po ženskoj liniji iako je Livingston primijetio kako se francuska strana na spomenuti zakon počela pozivati tek 30 godina nakon početka rata.[16]

Edvard je ipak 1329. prisegnuo Filipu na vjernost, na nezadovoljstvo obiju strana, a uskoro je Filip počeo zahtijevati da Edvard položi pravu vazalnu prisegu.[17] Naime, Edvard je 1329. dao *simple homage*, odnosno jednostavnu prisegu, a Filip je zahtijevao *liege homage*, vazalnu prisegu u punom smislu riječi. Među njima je

[9] NWC, „Hundred Years' War".
[10] Livingston, „Losses Uncountable", u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 3.
[11] Livingston, „Losses Uncountable", u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 3.; Keen, „The Hundred Years War".
[12] Livingston, „Losses Uncountable", u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 3.; Keen, „The Hundred Years War"; NWC, „Hundred Years' War".
[13] NWC, „Hundred Years' War"; Livingston, „„Losses Uncountable", u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 3.; Hamilton, J. S., *The Plantagenets: History of a Dynasty*, London i New York: Continuum, 2010., 139. (dalje: Hamilton, *The Plantagenets*).
[14] Hamilton, *The Plantagenets*, 139.; Livingston, „Losses Uncountable", u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 3.; Carpentier, J., Lebrun, F., *Povijest Francuske*, Zagreb: Barbant, 1999., 104-105. (dalje: Carpentier, Lebrun, *Povijest Francuske*).
[15] Carpentier, Lebrun, *Povijest Francuske*, 104-105.
[16] Livingston, „Losses Uncountable", u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 3-4.
[17] Hamilton, *The Plantagenets*, 144.

postojala značajna pravna i simbolička razlika. *Simple homage* je samo utvrđivala uvjete pod kojima vazal drži svoj posjed. *Liege homage* je, naprotiv, bila puno osobnija i davanjem takve prisege vazal je postajao neposredan podanik senioru i morao mu je, u teoriji, aktivno služiti te braniti njegovu čast i interese u svim situacijama, čak i na svoju štetu.[18] Možemo shvatiti zašto Edvard nije želio dati takvu prisegu, dok je Filip na njoj uporno inzistirao.

Neposredni povod je nastao stupanjem Roberta III. Artois u Edvardovu službu. Roberta je, naime, Filip osudio na smrt, a Edvardov postupak, koji se tumačio kao izdaja, pružio mu je 1337. željeno opravdanje za konfiskaciju preostalih engleskih posjeda u Francuskoj.[19] Tome treba pridodati činjenicu da je francuski kralj i dalje bio saveznikom škotskom kralju Davidu II. koji je tada ratovao s Edvardom.[20] Umjesto pokušaja rješavanja spora mirenjem i vazalnom prisegom Edvardov odgovor bio je isticanje svoga prava na francusku krunu.[21] Edvardu je trebalo sve do 1340. da i službeno istakne titulu francuskog kralja[22],- i to 26. siječnja na tržnici u Ghentu.[23] Ovu titulu su engleski monarsi isticali sve do Zakona o Uniji 1801., dugo nakon završetka rata.[24]

[18] Neillands, R., *The Hundred Years War – Revised Edition*, London i New York: Routledge, 2001., 18. (dalje: Neillands, *The Hundred Years War*).
[19] Livingston, „Losses Uncountable“, u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 3.; Hamilton, *The Plantagenets*, 149.
[20] Isto, 148.; Henneman, J. B. Jr., „Philip VI“, u: Kibler, V. W., et. al., ur., *Medieval France: An Encyclopedia*, New York i London: Garland Publishing, Inc., 1995., 1375.
[21] Na ist. mj.
[22] Livingston, „Losses Uncountable“, u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 3-4.; Tout, F. T., Highield, J. R. L., „Edward III – King of England“, Encyclopaedia Britannica, https://www.britannica.com/biography/Edward-III-king-of-England (posjećeno: 10. 8. 2018.; dalje: Tout, Highield, „Edward III – King of England“).
[23] Hamilton, *The Plantagenets*, 150-151.
[24] Tout, Highield, „Edward III – King of England“; NWC, „Hundred Years' War“.

III. U kraljevom zapovjednom šatoru

Rat je oduvijek bio vrlo kompleksan, zahtjevan i skup način provođenja politike drugim sredstvima te se, u pravilu, njemu pribjegavalo tek kada su iscrpljene sve druge opcije. Ništa drugačije nije bilo niti Edvardu 1346. kada je pripremao „najveću vojsku koja je ikada isplovila iz Engleske tijekom srednjeg vijeka“.[25]

U veljači se u Westminsteru okupilo Veliko vijeće svjetovnih i crkvenih magnata kako bi raspravljali o nadolazećem pohodu.[26] Dva glavna pitanja ticala su se financiranja i novačenja potrebnih snaga. Vojska je, naime, morala biti dovoljno velika kako bi se mogla samostalno suprotstaviti Filipovoj, izbjegavajući pritom skupe i nepouzdane saveznike na kontinentu.[27] Riječ je bila o dotad neviđenom logističkom izazovu za Englesko Kraljevstvo koje nikad ranije nije pripremalo takvu ekspediciju izvan Britanskog Otočja.[28]

U Engleskoj se, u razdoblju o kojem govorimo, već tradicionalno koristio sustav novačenja pomoću posebnih pisanih ugovora poznatih kao *indentures*.[29] Pomoću tih ugovora između engleskih kraljeva i njihovih kapetana točno se određivalo trajanje službe, iznos posebnih naknada poput one za razne gubitke, iznos plaće i podjela ratnog plijena.[30] Andrew Ayton ističe kako za potrebe Edvardovih pohoda nisu korišteni ovakvi ugovori, već sustav masovnog novačenja *commissions of array*.[31] To je bio jedini način da se okupi dovoljan broj potrebnih vojnika za tako ambiciozan pohod, iako često u izvorima možemo pronaći spomen *indenturesa* i načina na koji su oni pomogli učvrstiti kohezivnost i disciplinu Edvardove vojske.[32] Sustav takvih ugovora ponajviše

[25] Chapman, A., *Welsh Soldiers in the Later Middle Ages, 1282-1422*, Woodbridge: The Boydell Press, 2015., 65. (dalje: Chapman, *Welsh Soldiers*).
[26] Sumption, J., *The Hundred Years War – Trial by Battle*, London: Faber and Faber Ltd, 2010., 539. (dalje: Sumption, *The Hundred Years War*).
[27] Chapman, *Welsh Soldiers*, 66.; Sumption, *The Hundred Years War*, 539.
[28] Sumption, *The Hundred Years War*, 539.
[29] Ayton, A., „English Armies in the Fourteenth Century“ (dalje: Ayton, „English Armies“), u: Rogers, C. J., ur., The Wars of Edvard III: Sources and Interpretations, Woodbridge: The Boydell Press. 1999., 304. (dalje: Rogers, The Wars of Edvard III).
[30] Coulet, „Stogodišnji rat“, u: Goldstein, *Povijest 7*, 451-452.
[31] Ayton, A., „The English Army at Crécy“ (dalje: Ayton, „English Army at Crécy“), u: Ayton, A., Preston, P., ur., The Battle of Crécy, 1346, Woodbridge: The Boydell Press, 2005., 181. (dalje: Ayton, Preston, The Battle of Crécy, 1346).
[32] Coulet, „Stogodišnji rat“, u: Goldstein, *Povijest 7*, 451-452.; NWC, „Hundred Years' War“; „People of the Hundred Years' War“, „Royal Armouries“, https://collections.royalarmouries.org/hundred-years-war/people.html (posjećeno 10. 8. 2018.); Keen, „The Hundred Years War“; Ayton, „English Armies“,

se koristio, ističe Ayton, onda kada kralj ne bi osobno predvodio vojsku, pa bi izostao i njegov osobni administrativni aparat. Ugovori su, stoga služili za popunjavanje „vakuma“ koji bi se stvorio u odsutnosti kraljevih službenika. Njima su se osiguravali red i disciplina, te je svaka strana imala točno utvrđena prava i obveze.[33]

David Nicolle ističe kako se francuska vojska na početku Stogodišnjeg rata sastojala od feudalnih kontingenata, odreda unovačenih pomoću ugovora i stranih plaćenika.[34] Postojalo je opće vojno okupljanje tzv. *ban et arrière-ban* („kralj poziva u vojsku“) koje je zahvaćalo sve muške podanike u dobi od 14. do 60. godine.[35] No, prema Nicolleu, to je ubrzo prestalo biti glavnim načinom novačenja, njega zamjenjuje *Semonce des Nobles* koji je upućen svim vazalima koji su posjedovali zemlju. Njima je svaki dan bio plaćen kao i onim vojnicima koji su novačeni preko ugovora, ali je i dalje postojao *arrière-ban aprés bataille* koji se koristio u trenutcima velike opasnosti.[36] D'Arcy Boulton ističe kako su i Filip VI. i Ivan II. koristili i *ban et arrière-ban* i *Semonce des Nobles* kako bi okupili dovoljan broj oružnika[37] na konjima za potrebe ratnih operacija.[38] Obojica se slažu kako se sustav ugovora, bilo pisanih ili usmenih, pokazao najučinkovitijim i od 1350. postao vrlo korištenim načinom novačenja.[39]

Problem je tadašnjim vladarima Zapadne Europe predstavljao i opći konsenzus da vojsku moraju plaćati iz svoje blagajne.[40] Stoga su oba suverena bili primorani nametnuti poreze.[41] Uobičajeno se služe desetinama, maltôteom (iznuđena taksa/dodatak na porez) te posebnim porezima na izvoz vune.[42] Takvo prikupljanje novca posebno vrijedi za Edvarda kome je novac bio prijeko potreban.[43] Michael M. Postan navodi kako je Edvardov proračun narastao za tri ili četiri puta, s 40 do 70.000

u: Rogers, *The Wars of Edvard III*, 304.
[33] Ayton, „English Armies“, u: Rogers, *The Wars of Edvard III*, 307-308.
[34] Nicolle, D., *French Armies of the Hundred Years War*, Oxford: Osprey Publishing, 2000., (dalje: Nicolle, *French Armies*); Coulet, „Stogodišnji rat“, u: Goldstein, *Povijest 7*, 452.
[35] Coulet, „Stogodišnji rat“, u: Goldstein, *Povijest 7*, 452., Nicolle, *French Armies*, 4.
[36] Na ist. mj.
[37] Od 1300. oružnik je osoba koja se bori kao konjanik, te je prema opremi i obuci sličan vitezu, a razlikuje ga prvenstveno činjenica kako ne nosi viteški naslov koji se do tada već povezivao s plemstvom; vidi u: Nicholson, H., *Medieval Warfare: Theory and Practice of War in Europe 300-1500*, New York: Palgrave Mcmillan, 55.
[38] Boulton, D'A. J. D., *The Knights of The Crown: The Monarchical Orders of Knighthood in Later Medieval Europe 1325-1500*, Woodbridge: The Boydell Press, 2000., 171. (dalje: Boulton, *The Knights of The Crown*).
[39] Nicolle, *French Armies*, 5.; Boulton, *The Knights of The Crown*, 171.
[40] Coulet, „Stogodišnji rat“, u: Goldstein, *Povijest 7*, 456.; Loades, M., *The Longbow*, Oxford: Osprey Publishing, 2013., 35-36. (dalje: Loades, *The Longbow*).
[41] Coulet, „Stogodišnji rat“, u: Goldstein, *Povijest 7*, 456-459.
[42] Na ist. mj.
[43] McFaralane. K. B., „War, the Economy and Social Change: England and the Hundred Years War“, *Past and Present*, no. 22 (1962), 7-9.

funti u prvih deset godina četrnaestoga stoljeća, na 200.000 funti u dvadesetim i tridesetim godinama istog stoljeća.[44] Prema njegovim riječima Engleska je do konca Stogodišnjeg rata „zasigurno bila u crvenom“, bez neposredne financijske dobiti od rata.[45] No, prema Bradu Wuethericku, rat je ipak doprinio razvoju gospodarstva, posebno u preradi vune i proizvodnji odjeće, rudarenju, preradi metala i brodogradnji.[46]

Oštra debata vodi se u historiografiji o broju sudionika bitke kod Crécyja. Pritom kroničari ne pružaju naročito uvjerljive podatke. Jean Froissart, primjerice, navodi kako je francuski kralj imao 20.000 oružnika na konjima, 10.000 pješaka i 12.000 lako naoružanih vojnika i Đenovežana.[47] Jean Le Bel je još i ambiciozniji, procijenivši francuske snage na 20.000 oružnika na konjima, 100.000 pješaka i 12.000 profesionalnih vojnika i Đenovežana.[48] Uzmemo li u obzir da je onodobna Francuska imala između 15 i 20 milijuna stanovnika Froissartova procjena ne zvuči nevjerojatno, ali Le Belove brojke možemo zasigurno smatrati pretjeranim.[49] Zanimljivo je da se obojica slažu oko engleskih snaga koje procjenjuju na 4.000 oružnika na konjima, 10.000 strijelaca i 10.000 Velšana i pješaka.[50] Englesko Kraljevstvo je u tom razdoblju imalo oko 2 milijuna ljudi[51], stoga i ovdje postoji sumnja u navode kroničara.

Svoj doprinos debati dali su i povjesničari, međutim, ni među njima nema suglasja. Francuske snage obično navode u rasponu od 20 do 40.000, od kojih barem 10 do 12.000 oružnika na konjima i 6.000 đenoveških samostrijelaca.[52] Englezima se istovremeno pripisuje raspon od 9 do 15.000, od kojih otprilike oko 2.800 do 3.000

---

[44] Postan, M. M., „Some Social Consequences of the Hundred Years' War“, *The Economic History Review*, no. 1/2 (1942), 4.
[45] Wuetherick, B., „A Reevaluation of the Impact of the Hundred Years War on the Rural Economy and Society of England“, *Past Imperfect*, vol. 8 (1999-2000), 127.
[46] Isto, 152.
[47] Jean Froissart, *Kronike [redakcija Amiens]*, prev. Croenen, (dalje: Froissart, *Kronike [redakcija Amiens]*) u: Livingston, M., DeVries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, Liverpool: Liverpool University Press, 2015., 265. (dalje: Livingston, DeVries, *A Casebook*).
[48] Jean Le Bel, *Kronike*, prev. Livingston (dalje: Le Bel, *Kronike*), u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 183.; Jean Le Bel, *Kronike*, prev. Ante Kostelić, ur. hrv. izd. (dalje: Le Bel, *Kronike* (Kostelić)), u: Jean Le Bel, Jean Froissart – Enguerrand de Monstrelet, *O stogodišnjem ratu*, Zagreb: Naklada Stih, 2003., 60. (dalje: Le Bel, Froissart, de Monstrelet, *O Stogodišnjem ratu*).
[49] Carpentier, Lebrun, *Povijest Francuske*, 104.
[50] Froissart, *Kronike [redakcija Amiens]*, u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 265.; Le Bel, *Kronike*, u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 183.; Le Bel, *Kronike* (Kostelić), u: Le Bel, Froissart, de Monstrelet, *O Stogodišnjem ratu*, 60.
[51] NWC, „Hundred Years' War“.
[52] Sumption, *The Hundred Years War*, 576.; Perrett, B., *The Changing Face of Battle: From, Teutoburger Wald to Desert Storm*, London: Cassell & Co, 2000., 65. (dalje: Perrett, *The Changing Face of Battle*); Prestwich, M., „Crécy (1346)“ (dalje: Prestwich, „Crécy (1346)“), u: Black, J., ur., *The Seventy Great Battles of All Time*, London: Thames & Hudson, 2005., 76. (dalje: Black, *The Seventy Great Battles*); Rothero, C., *The Armies of Crécy and Poitiers*, London: Osprey, 1981., 7. (dalje: Rothero, *The Armies of Crécy and Poitiers*).

oružnika i barem 5.500 strijelaca, pa sve do gotovo nevjerojatnog broja od 10.000 strijelaca.[53] Novija istraživanja su ipak pokazala da postoje načini uz pomoć kojih možemo relativno precizno odrediti brojčanu snagu engleske vojske.

U svome članku iz 2005. Ayton navodi kako je iz Engleske isplovilo manje ljudi nego li je bilo planirano, odnosno ukupno oko 14.000.[54] Sastojali su se od 2.800 oružnika, 2.800 strijelaca na konjima i *hobelara*[55] te 8.000 pješaka od kojih je možda oko 5.000 bilo strijelaca-pješaka.[56] I Ayton i Peter Konieczny slažu se kako je Edvard znao iskoristiti i gradove kako bi prikupio dovoljan broj vojnika. Sveukupno su 142 urbana naselja sudjelovala u skupljanju vojnika.[57] No, razilaze se oko njihovog ukupnog broja. Prema Aytonu riječ je o „nadasve optimističnih" 1.100 ljudi, dok ih Konieczny procjenjuje na 1.800.[58] Stoga bi mogli zaključiti kako je procjena od 14.000 vojnika prilično uvjerljiva.

Poznate su nam još i boje uniformi koje su nosili strijelci i pješaci iz nekih dijelova Kraljevstva. Novaci iz Walesa i Cheshira nosili su uniforme bijele i zelene boje dok su „Londonci" nosili bijele i crvene boje.[59] Tada je praksa davanja uniformi novacima već postajala uobičajena za sve grofovije.[60] Postan smatra kako je u svim potrebnim pripremama za Edvardov pohod sudjelovalo ukupno oko 80.000 ljudi.[61]

---

[53] Perrett, *The Changing Face of Battle*, 65.; Rothero, *The Armies of Crécy and Poitiers*, 6.; Prestwich, „Crécy (1346)", u: Black, *The Seventy Great Battles*, 75.; Mortimer, I., „Battle of Crécy", Crecy Museum, https://crecymuseum.wordpress.com/about/battle-of-crecy/ (posjećeno: 10. 8. 2018.; dalje: Morimer, „Battle of Crécy"); Adams, S., „Battle of Crécy", Encyclopaedia Britannica, https://www.britannica.com/event/Battle-of-Crecy (posjećeno: 10. 8. 2018.; dalje: Adams, „Battle of Crécy"); Strickland, M., „The Fearful Face of War: Crecy, 26 August 1346" (dalje: Strickland, „The Fearfull Face of War), u: Strickland, M., Hardy, R., *The Great Warbow: From Hastings to the Mary Rose*, Gloucestershire: Sutton Publishing, 2005., 223. (dalje: Strickland, Hardy, *The Great Warbow*); Loades, *The Longbow*, 50.

[54] Ayton, „English Army at Crécy", u: Ayton, Preston, *The Battle of Crécy, 1346*, 189.

[55] Lako konjaništvo naoružano kopljem. Ime dolazi od imena za lakog konja *hobin*, *hobby*, kojega je konjanik jahao; vidi na: „Hobelar", Oxford Reference, http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095939689 (posjećeno: 12. 9. 2018.).

[56] Ayton, „English Army at Crécy", u: Ayton, Preston, *The Battle of Crécy, 1346*, 189.

[57] Ayton, „English Army at Crécy", u: Ayton, Preston, *The Battle of Crécy, 1346*, 181-182.; Konieczny, P. M., „London's War Effort during the Early Years of the Reign of Edvard III", (dalje: Konieczny , „London's War Effort"), u: Villalon, A. L. J., Kagay, D. J., ur., *The Hundred Years War: A Wider Focus*, Leiden i Boston: Brill, 2008., 257. (dalje: Villalon, Kagay, *The Hundred Years War*).

[58] Ayton, „English Army at Crécy", u: Ayton, Preston, *The Battle of Crécy, 1346*, 184.; Konieczny , „London's War Effort", u: Villalon, Kagay, *The Hundred Years War*, 257.

[59] Ayton, „English Army at Crécy", u: Ayton, Preston, *The Battle of Crécy, 1346*, 186-187.; Loades, *The Longbow*, 37.; Chapman, A., „Wales, Welshmen, and the Hundred Years War", u: Villalon, A. L. J., Kagay, D. J., ur., *Hundred Years War: Further Considerations*, Leiden i Boston: Brill, 2013., 222.

[60] Ayton, „English Army at Crécy", u: Ayton, Preston, *The Battle of Crécy*, 1346, 186.

[61] Postan. M. M., „The Costs of the Hundred Years' War", *Past & Present*, no. 27 (1964), 36.-37. str.

Prilog 2. Engleski vitez oko 1350. Oružnici su bili opremljeni na sličan način kao i vitezovi. (Gravett, C., *English Medieval Knight 1300-1400*, 39.)

Prilog 3. Pješaci i samostrijelac koji su sudjelovali u bitci kod Crécyja. (Rothero, C., *The Armies of Crécy and Poitiers*, 26.)

Prilog 4. Pješak iz redova seljaka, te strijelac i samostrijelac.
(Rothero, C., *The Armies of Crécy and Poitiers*, 26.)

Prilog 5. Velški strijelac naprijed te londonski u pozadini. (dostupno na : http://weaponhistory.com/all/anglijskij-dlinny-j-luk/)

III. 1. Taj strašan *chevauchée*

Kada su brodovi i vojska konačno bili spremni za polazak Edvard mijenja plan putovanja i kao cilj više ne postavlja Gaskonju, već svojim vojnim časnicima 20. lipnja odaje kako će krenuti u Normandiju.[62] Pred zoru 12. srpnja flota je stigla do velike otvorene plaže nedaleko od Saint-Vaast-la-Houguea.[63] Bilo im je potrebno još 6 dana priprema kako bi krenuli dalje.[64] Prema Thomasu Toutu i Rogeru Highieldu čini se da Edvard u početku nije imao jasan strateški cilj pohoda te se dao u pljačkanje na „visokoj razini sve do vrata Pariza.“[65]

Ovaj oblik ratovanja u historiografiji nosi naziv *chevauchée*. Mike Loades u svojoj definiciji ne samo da uspješno daje odgovor na pitanje što je to *chevauchée*, nego pojašnjava i gotovo sve dosadašnje interpretacije njegova korištenja. Opisuje ga kao konjanički pljačkaški pohod na neprijateljskom teritoriju u kojemu sudjeluju lake konjaničke trupe, pljačkajući 24 do 32 kilometra duboko u neprijateljski prostor s obje strane pravca kretanja vojske. Ciljevi su bili višestruki: zastrašivanje stanovništva što u konačnici izaziva negodovanje vazala, razarajući utjecaj na gospodarstvo, iscrpljivanje pljačkanjem zaliha hrane i drugih dobara, te ponekad i provociranje neprijatelja kako bi se u konačnici zametnula bitka.[66] Potonji je cilj možda i ključan za razumijevanje bitke kod Crécyja. Usporedimo li englesku taktiku s onom Osmanskoga Carstva, vrlo brzo ćemo doći do zaključka kako su akindžijski pohodi vrlo slični *chevauchéeu*. No, za razliku od Crnog Princa i Edvarda, Osmanlije nisu dobili hvalospjeve u kronikama za svoju taktiku ratovanja.

Prema Brayanu Perrettu Edvardovo kretanje prema Flandriji i njegovim jedinim preostalim saveznicima možda je potaknuto pobunom među mornarima. Naime, nakon što je Edvard stigao u Normandiju posada na brodovima se pobunila i vratila natrag u Englesku, te mu je okretanje prema Flandriji bio jedini razuman izbor.[67] Clifford J. Rogers je najveći pobornik teze da je najveći naglasak taktičke važnosti *chevauchéea* upravo provociranje neprijatelja kako bi se zametnula odlučujuća bitka, što je bio

[62] Sumption, *The Hundred Years War*, 548.
[63] Rothero, *The Armies of Crécy and Poitiers*, 5.; Sumption, *The Hundred Years War*, 550.
[64] Rothero, *The Armies of Crécy and Poitiers*, 5.
[65] Tout, Highield, „Edward III – King of England“.
[66] Loades, *The Longbow*, 42-44.
[67] Perrett, *The Changing Face of Battle*, 65.

Edvardov cilj od samog početka.[68] Brzim kretanjem kroz neprijateljev teritorij htio je Filipa baciti iz ravnoteže, a svakako nije namjeravao potpuno izbjeći otvorenu bitku.[69] Bježeći pred francuskim snagama natjerao ih je u svoju zamku za što je, prema Rogersu, inspiraciju pronašao u ranijim ratnim sukobima sa Škotskom, napose u manjim sukobima koji su se odigrali između velikih bitaka kod Bannockburna 1314. i Halidon Hilla 1333.[70] Na tom je tragu i Mike Loades kada tvrdi kako je Edvard smo hinio da je uhvaćen prilikom povlačenja prema svojim brodovima te da je Crécy bio prava zamka.[71]

H. J. Hewitt je bio glavni zagovornik teorije kako je *chevauchée* zapravo taktika izbjegavanja bitke; koja potkopava politički autoritet neprijatelja i ekonomski uništava teritorij. Njegov stav je, ističe Rogers, postao dominantan među povjesničarima.[72] Michael Livingston smatra kako nema zaključka oko toga koje su bile Edvardove namjere, te da debate i dalje traju. Kao najznačajnije ističe J. F. C. Fullerovu tezu kako Edvard nije imao nikakav racionalan plan, kojoj se suprotstavlja Andrew Ayton s tvrdnjom kako je engleski kralj od samoga početka želio odlučujuću bitku zbog koje je i marširao nevjerojatnih 370 kilometara.[73] Postoje i druge teorije o razlozima Edvardova skretanja prema Flandriji. Livingston ističe ranije spomenutu Rogersovu teoriju, te teoriju Jonathana Sumptiona prema kojoj je Edvard u početku htio zadobiti snažno obalno uporište kako bi mogao planirati daljnje napade. U *chevauchée* je krenuo onoga trenutka kada je shvatio kako neće moći zaposjesti i držati toliki teritorij.[74] Livingston sumnja u obje teorije te tvrdi kako je Edvard sigurno bio u bijegu jer je od Normandije do Pariza marširao u prosijeku 17 kilometara dnevno da bi između Seine i Somme brzinu povećao na 24 kilometra, a cilj je bio neupitan jer je još 1339. i 1340. tražio zaštitu saveznika u Flandriji.[75] U konačnici možemo zaključiti kako debate

[68] Rogers, C. J., *War Cruel and Sharp: English Strategy under Edward III, 1327-1360*, Woodbridge: The Boydell Press, 2000., 238. (dalje: Rogers, *War Cruel and Sharp*), Rogers, C. J., „The Battle of Crécy – An Interactive Look at England's 1346 'Victory in Europe'", Military History Now, http://militaryhistorynow.com/2015/05/07/the-battle-of-crecy-an-interactive-look-at-englands-1346-victory-in-europe/#comments (posjećeno: 12. 8. 2018.; dalje: Rogers, „The Battle of Crécy"); Rogers, C. J., „Edward III and the Dialectics of Strategy, 1327-1360: The Alexander Prize Essay", *Transactions of the Royal Historical Society*, vol. 4 (1994), 85. (dalje: Rogers, „Edvard III and the Dialectics of Strategy").
[69] Rogers, C. J., „Henry V's Military Strategy in 1415", u: Villalon, A. L. J., Kagay, D. J., *The Hundred Years War: A Wider Focus*, Leiden i Boston: Brill, 2008., 420.
[70] Rogers, „Edvard III and the Dialectics of Strategy", 85-86., 88.
[71] Loades, *The Longbow*, 49.
[72] Rogers, „Edvard II and the Dialectics of Strategy", 84.
[73] Livingston, „Losses Uncountable", u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 7.
[74] Isto, 7-8.
[75] Isto, 10.

i dalje traju te skori konsenzus među povjesničarima nije izgledan.

Ne bi bilo prikladno završiti poglavlje, a da se u kratkim crtama ne „skicira“ taj toliko strašan *chevauchée* čija je krajnja točka mjesto same bitke.

Prilog 6. Idealni prikaz *chevauchéea*. Prepoznaje se londonska grupa strijelaca na konjima. (Loades, M., *The Longbow*, 45.)

Pohod je otpočeo nakon spomenutih šest dana dodatnih priprema. St. Lô je zauzet 22., a Caen 26. srpnja. Ondje su Englezi zatočili i više francuskih plemića, među kojima se ponajviše isticao grof Eua.[76] Prvi veći problem predstavljao je dobro utvrđeni Rouen.[77] Filip u međuvremenu nije sjedio skrštenih ruku, već je sa svojom novom vojskom i dodatno utvrdio ugroženi grad.[78] Pored toga dao je utvrditi dio mostova na Seini i u njih postavio posade, a ostale je dao rastaviti ili zapaliti.[79] Edvardu je time prepriječen put do saveznika u Flandriji. Preostalo mu je jedino tražiti pogodno mjesto za prelazak što ga je odvelo na dug marš uz lijevu obalu Seine sve do Poissyja koji je, za Edvarda, bio opasno blizu Pariza.[80] Putem je pljačkao okolni teritorij.[81]

Do sudbonosnog prijelaza kod Poissyja konačno je stigao 13. kolovoza, međutim tri je dana morao čekati kako bi prešao rijeku.[82] Ovdje Livingston smatra da su ciljana publika pisma koje je „formalno" poslao Filipu, zapravo njegovi vojnici. Edvard piše kako će Filipa čekati tri dana, što Livingston smatra sumnjivim jer mu je upravo toliko trebalo da popravi most i prijeđe rijeku.[83] Rogers pak tvrdi kako je Edvard već prvoga dana mogao prijeći rijeku i nastaviti dalje, ali nije. Tvrdi da se ovdje povukao Filip[84], a ne Edvard kako tvrdi Livingston.[85] Stoga možemo uočiti kako nema suglasnosti niti oko ovog problema.

Koji god bili Edvardovi taktički ciljevi uspješno je prešao Seinu 16. kolovoza te se nastavio kretati prema Sommi i dalje pljačkajući „kako bi razljutio francuskog kralja".[86] Filip je na Sommi učinio isto što i na Seini te je Edvard ponovno bio u potrazi za mogućim prijelazom, s francuskim kraljem za petama.[87] U ovom je trenu, prema Livingstonu *chevauchée* postao bijeg.[88] Rogers tvrdi kako je do sada Edvard shvatio kako ga Filip želi uhvatiti u zamku te da je iskoristio ranija iskustva u borbama sa Škotima kako bi preokrenuo situaciju i od lovine postao lovcem.[89] Rijeku je prešao 24.

[76] Rothero, *The Armies of Crécy and Poitiers*, 5.
[77] Na ist. mj.
[78] Livingston, „Losses Uncountable", u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 8-9.
[79] Na ist. mj.
[80] McKenzie, J., „Battle of Creçy", British Battles, https://www.britishbattles.com/one-hundred-years-war/battle-of-crecy/ (posjećeno: 12. 8. 2018.; dalje: McKenzie, „Battle of Creçy").
[81] Rothero, *The Armies of Crécy and Poitiers*, 5.
[82] Livingston, „Losses Uncountable", u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 9.
[83] Na ist. mj.
[84] Rogers, „Edvard III and the Dialectics of Strategy", 99.
[85] Livingston, „Losses Uncountable", u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 9.
[86] Rogers, *War Cruel and Sharp*, 256.
[87] Rothero, *The Armies of Crécy and Poitiers*, 5-6.; Livingston, „Losses Uncountable", u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 10.; Rogers, *War Cruel and Sharp*, 261.; McKenzie, „Battle of Creçy".
[88] Livingston, „Losses Uncountable", u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 10.
[89] Rogers, *War Cruel and Sharp*, 262.

kolovoza, i to na plitkom gazu njezina ušća čiji je položaj saznao od nekog lokalnog stanovnika. Pritom je stotinjak engleskih oružnika, i možda još toliko strijelaca, moralo poraziti brojnije francuske snage kako bi osigurali prijelaz.[90]

Kako bi obnovio oskudne zalihe, 25. kolovoza opljačkao je teritorij prema istoku do Saint-Riquiera i na zapadu do grada Le Crotoya koji je i sam osvojen.[91] Matthew Strickland ističe kako nije „sasvim slučajno“ da je Edvard prešao Sommu baš na mjestu koje je svega nekoliko kilometara udaljeno od Le Crotoyja.[92] Edvard je, naime, još dok je bio u Caenu, 29. srpnja, poslao pismo u kojem traži da se kod Le Crotoya okupi još oružnika i strijelaca, zajedno s dodatnom pošiljkom lukova, strijela i struna,.[93] No, tih novih ljudi i ostale opreme nije bilo.[94] Još uvijek nisu ni isplovili iz Kenta[95], a u Boulogne su uplovili tek 4. rujna.[96] Edvard je, konačno, 26. kolovoza stigao na mjesto na kojem će se odigrati prva velika kopnena bitka u Stogodišnjem ratu iako je njezina točna lokacija i dalje predmet rasprave.

[90] Rothero, *The Armies of Crécy and Poitiers*, 6.; Rogers, *War Cruel and Sharp*, 263.; McKenzie, „Battle of Creçy“.
[91] Livingston, „Losses Uncountable“, u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 11.; Rothero, *The Armies of Crécy and Poitiers*, 6.; Rogers, *War Cruel and Sharp*, 264.; McKenzie, „Battle of Creçy“; Sumption, *The Hundred Years War*, 574.
[92] Strickland, „The Fearful Face of War“, u: Strickland, Hardy, *The Great Warbow*, 224.
[93] Na ist. mj.
[94] Livingston, „Losses Uncountable“, u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 11-12.; Strickland, „The Fearful Face of War“, u: Strickland, Hardy, *The Great Warbow*, 224.; Sumption, *The Hundred Years War*, 574.
[95] Sumption, *The Hundred Years War*, 574.
[96] Livingston, „Losses Uncountable“, u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 11-12.

Prilog 7. Pravac kretanja engleske vojske od iskrcavanja do opsade Calaisa. (dostupno na: https://militaryhistorynow.com/2015/05/07/the-battle-of-crecy-an-interactive-look-at-englands-1346-victory-in-europe/#comments)

III. 2. O bitci prije bitke

Prije no što konačno prijeđemo na opis same bitke bit će potrebno ukratko se dotaknuti dvije vrlo važne debate koje se povezuju s bitkom kod Crécyja. Prva je ona o samom mjestu odigravanja bitke u kojoj sudjeluju dva aktivna sudionika, Philip Preston i Michael Livingston. Druga se debata, sa znatno više učesnika, bavi rasporedom engleskih trupa na bojnom polju. Stoga krenimo redom.

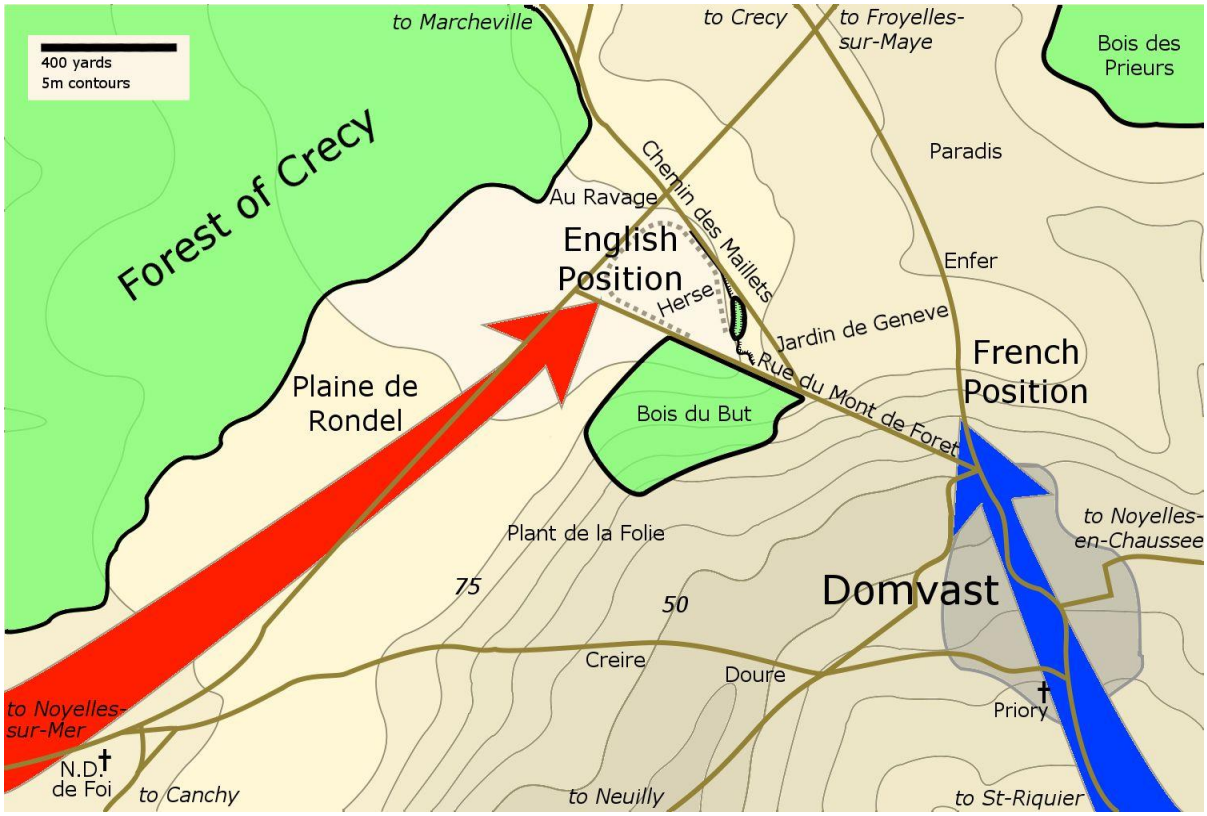
Tradicionalno se kao mjesto bitke navodi blaga uzvisina između mjesta Crécy-en-Ponthieu, po čemu je bitka i dobila ime, i mjesta Wadicourt.[97] Poneki navode kako su mjesto bitke izabrali iskusni borci poput grofa Warwicka, Reginalda Cobhama i Harcourta. Rogers ističe kako nije slučajno da su upravo oni bili među vođama u bitkama kod Halidon Hilla u Škotskoj 1333. i Morlaixa u Francuskoj 1342.[98] Lokaciju bitke prvi je identificirao Cassini de Thuryji 1757. u svome atlasu, a jedini koji ju je osporio bio je Joachim Ambert 1845. kada ju je smjestio sjeverno do sela Estreés-Lès-Crécy.[99]

U svojoj detaljnoj analizi tradicionalnog mjesta bitke Philip Preston ističe kako je mjesto odigravanja mnogih bitaka „usidreno tradicijom prije no potvrđenim činjenicama“ te zaključuje kako „tradicijom određeno mjesto bitke treba ostati netaknuto“, jer nedostaju jasni dokazi koji bi ga osporili.[100] Livingston mu priznaje iznimno otkriće vrlo strme padine nasuprot položaju engleskih vojnika koja bi konjanički juriš iz toga smjera učinila nemogućim.[101] Sam Preston čudi se što nitko od modernih povjesničara ne govori o njegovom otkriću da se francusko konjaništvo moralo kretati kroz južni ulaz u dolinu (*La Valle des Clercs*), te da je u konačnici padina ta koja stvara zamku.[102] Jedini koji padinu spominju nakon Prestona su Mike Loades u svojoj knjizi

[97] Rogers, *War Cruel and Sharp*, 264.; McKenzie, „Battle of Creçy“; Adams, „Battle of Crécy“, Rothero, *The Armies of Crécy and Poitiers*, 6.; Perrett, *The Changing Face of Battle*, 65.; Hamilton, *The Plantagenets*, 163.; Barber, R., *The Reign of Chilvary*, London: David & Charles, 1980., 39. (dalje: Barber, *The Reign of Chilvary*)
[98] Rogers, *War Cruel and Sharp*, 264.; Hamilton, *The Plantagenets*, 163.
[99] Livingston, M., „The Location of the Battle of Crécy“, (dalje: Livingston, „The Location“), u: Livingston, M., DeVries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, Liverpool: Liverpool University Press, 2015., 415. (dalje: Livingston, DeVries, *A Casebook*).
[100] Preston, P., „The Traditional Battlefield of Crécy“ (dalje: Preston, „The Traditional Battlefield“), u: Ayton, A., Preston, P., ur., *The Battle of Crécy, 1346*, Woodbridge: The Boydell Press, 2005., 109. i 122. (dalje: Ayton, Preston, *The Battle of Crécy, 1346*).
[101] Livingston, „The Location“, u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 420-421.
[102] Preston, „The Traditional Battlefield“, u: Ayton, Preston, *The Battle of Crécy, 1346*, 123-124.

The Longbow[103] i Livingston.

Potonji, međutim, na temelju detaljne analize tradicionalne lokacije, dostupnih pisanih izvora, toponima i, što je vrlo važno, kretanja Edvarda i njegove vojske, pokazao je kako je vrlo izgledno da je tradicionalno mjesto pogrešno utvrđeno. Samim time mijenjaju se i tijek i lokacija bitke.[104] Nova lokacija koju predlaže Livingston nalazi se „gdje se susreću udaljenosti" od 13 kilometara od Sailly-Braya te 20 kilometara od Abbevillea, što daje točku udaljenu 5 kilometara od Crécyja pored Crécyjške šume (*Forest of Crécy*). To mjesto, prema njemu, odgovara kretanju i jedne i druge vojske, odgovara pisanim izvorima, a i toponimi (poput *Jardin de Geneve* i *Herse*) mogu ukazati kako se bitka odigrala na novopredloženoj lokaciji.[105]

Prilog 8. Prikaz moguće nove lokacije bitke. (dostupno na: https://www.pinterest.co.uk/pin/412994228310811668/)

[103] Loades, *The Longbow*, 51.
[104] Livingston, „The Location", u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 415-437.
[105] Isto, 433. i 437-438.

Kako možemo vidjeti stvarna lokacija bitke još će neko vrijeme biti obavijena mrakom i povjesničarke baklje će imati puno posla u njihovom rasvjetljavanju. Ništa idealnija situacija nije niti s rasporedom engleskih trupa, bez obzira je li riječ o novom ili starom bojnom polju. Problem je u Froissartovom navodu kako su se strijelci nalazili u formaciji koju je on nazvao *herce* (u svojim manuskriptima navodi i *erce* te *yerce*).[106]

Debata postoji još od 1895. i traje do danas.[107] Dvije glavne struje se kreću oko dva idejna začetnika teorija. E. M. Loyd tvrdi kako *herce* označava formaciju strijelaca koji su smješteni na bokovima ili ispred glavne formacije, dok Hereford B. George smatra da naziv *herce* dolazi od imena za poljoprivredno oruđe (*harrow*, u našem prijevodu drljača), te da su strijelci formirani na bokovima i između pješačkih linija u obliku slova V koje gleda prema neprijatelju.[108] Time su nastale teorija krila i teorija drljače.[109] Postoji i treća mogućnost koju su istaknuli u svome zborniku Andrew Ayton i Philip Preston, a to je da riječ *herce* dolazi od riječi za ježa *hérisson*.[110] Stoga dobivamo i teoriju ježa prema kojoj su strijelci izmiješani s oružnicima koji se služe svojim kopljima kako bi obeshrabrili neprijateljsko konjaništvo.[111]

Postoji, međutim, još jedan kut gledišta, a naslanja se na pisanje određenih francuskih kroničara koji spominju da su strijelci također bili okruženi transportnim kolima kako bi bili dodatno zaštićeni, no ta teorija nema puno pristaša i nije dominantna u raspravama.[112] Jedini od suvremenih povjesničara koji ju je uveo u svoju verziju bitke je Jonathan Sumption.[113] Livingston i DeVries zaključuju kako je najvjerojatnije da su strijelci bili postavljeni na bokove, blago zakrenuti prema naprijed. Svoju tezu temelje na tumačenju fraze „kao drljače“, samo tvrde kako se stručnjaci previše fokusiraju na drljače kvadratnog ili pravokutnog okvira, dok postoje njezini brojni prikazi u obliku

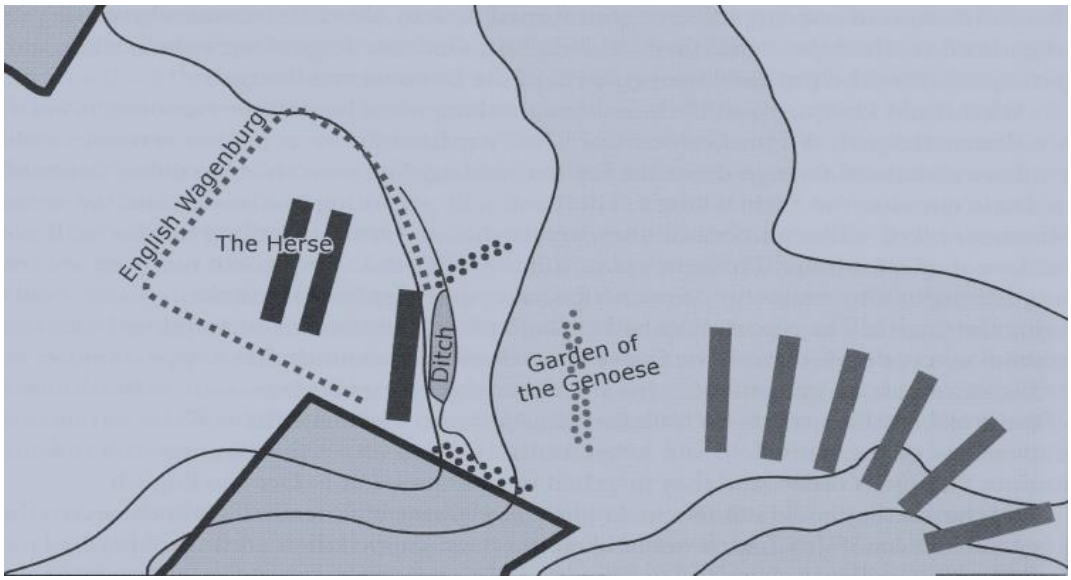
[106] DeVries, D., Livingston, M., „Froissart's Herce and Crécy“, (dalje: DeVries, Livingston, „Froissart's Herce“), u: Livingston, M., Devries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, Loverpool: Liverpool Universty Press, 2015., 469. (dalje: Livingston, DeVries, *A Casebook*).
[107] Isto, 471.
[108] Na ist. mj.
[109] Gatehouse, J., „The Battle of Crécy and the Language of Froissart – Tactics and Etymology in Medieval Military History“, The Postgrad Chronicles, https://thepostgradchroniclessite.wordpress.com/2017/02/12/a-herse-a-herse-my-kingdom-for-the-definition-of-a-herse/ (posjećeno: 12. 8. 2018.; dalje: Gatehouse, *„Language of Froissart*).
[110] Loades, *The Longbow*, 36.; DeVries, Livingston, „Froissart's Herce“, u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 471.
[111] Loades, *The Longbow*, 36.; DeVries, Livingston, „Froissart's Herce“, u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 471.; Gatehouse, *„Language of Froissart*; Romano, R., „Novi oblici ratovanja“, u: Goldstein, I., gl. ur. hrv. izd., *Povijest 7 – Razvijeni srednji vijek*, Zagreb: Europapress holding d. o. o., 2007., 426.
[112] Strickland, „The Fearful Face of War“, u: Strickland, Hardy, *The Great Warbow*, 225.
[113] Sumption, *The Hundred Years War*, 576.

trokuta ili trapezoida.[114]

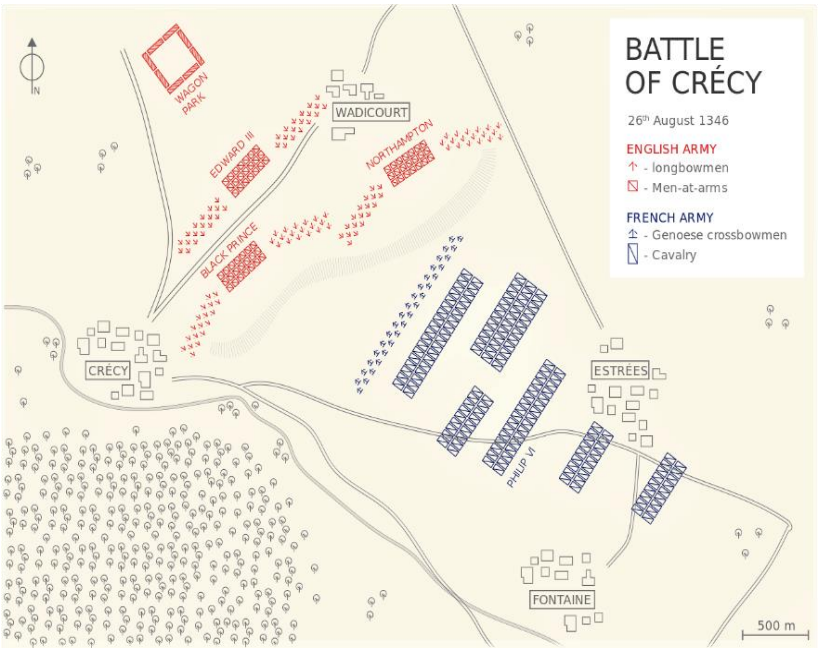

Prilog 9. Prikaz drljače u tlocrtu trokuta. (dostupno na: http://manuscripts.kb.nl/show/manuscript/76+F+13)

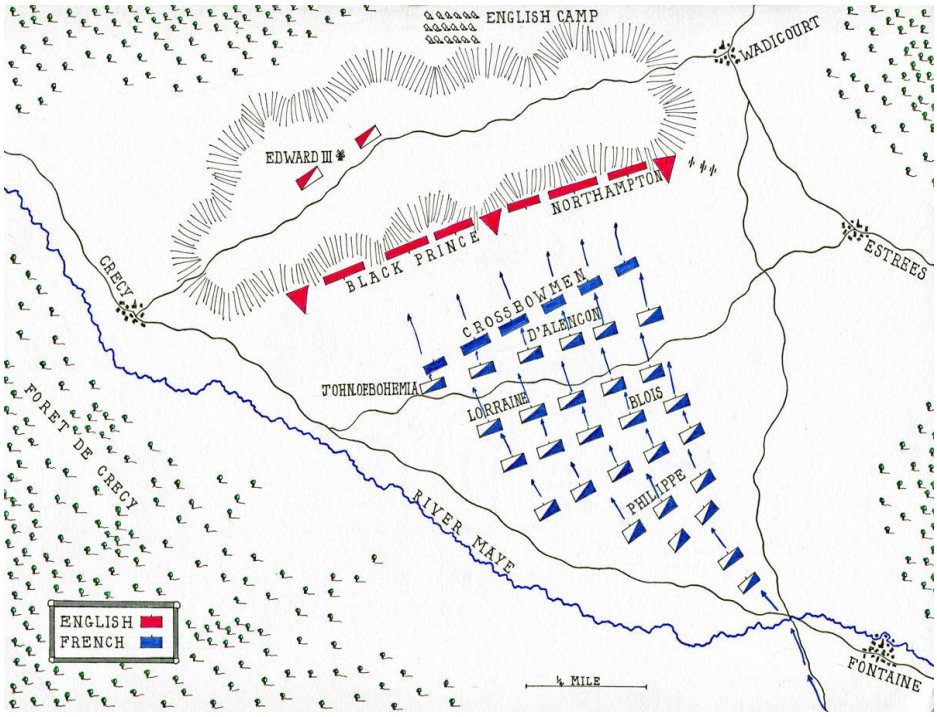
[114] DeVries, Livingston, „Froissart's Herce“, u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 474.

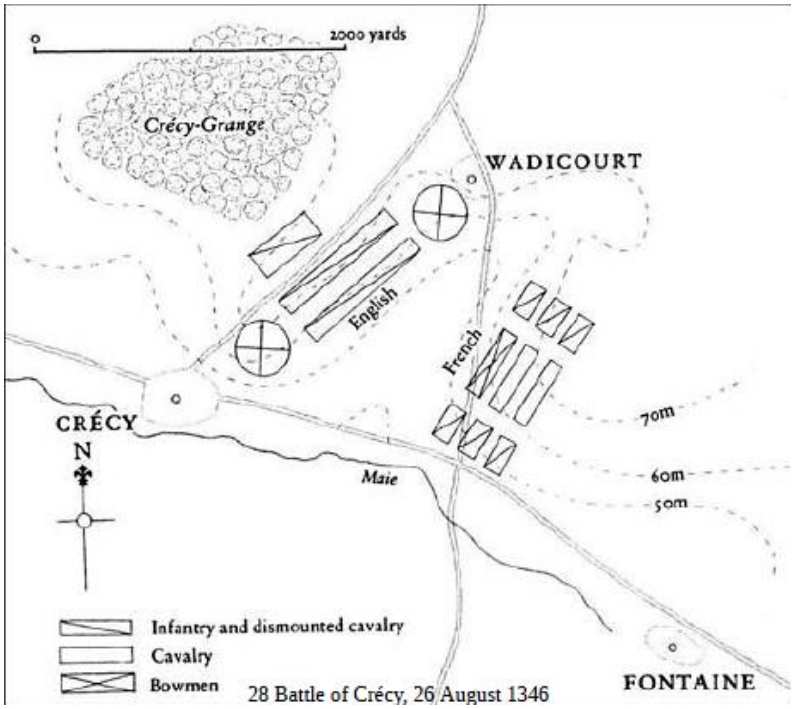

Prilog 10. Prikaz engleske formacije koji proizlazi iz novog mjesta bitke. (Livingston, M., Devries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, 454.)

Prilog 11. Jedan od mogućih rasporeda vojnika na tradicionalnoj lokaciji bitke. (dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Cr%C3%A9cy#/media/File:BattleofCr%C3%A9cyVisualisation.svg)

Prilog 12. Jedan od mogućih rasporeda vojnika na tradicionalnoj lokaciji bitke. (dostupno na: https://swordsandarmor.wordpress.com/2010/04/04/battle-of-crecy-1346/)

Prilog 13. Jedan od mogućih rasporeda vojnika na tradicionalnoj lokaciji bitke. Prema teoriji koju zastupa Jonathan Suption. (Sumption, J, *The Hundred Years War – Trial by Battle*, 577.)

IV. I tako započnu borbeni krici

„Prvi na bojnome polju neprijatelja čeka odmoran.
Zadnji na bojnome polju u okršaj ulazi iscrpljen.“[115]
Sun Tzu

I tako je stigao taj sudbonosni 26. kolovoz kada se odigrala jedna od najpoznatijih bitaka Stogodišnjeg rata, ali i srednjeg vijeka uopće. Odigrala se prihvatili mi bilo koju ranije iznesenu teoriju o Edvardu i njegovim taktičkim i strateškim ciljevima. Christopher Rothero ističe kako je „općenit razvoj događaja tijekom bitke poznat, ali manji detalji ostaju zbunjujuće točke debata.“[116]

Budući da je Edvard stigao na tradicionalno ili novo mjesto bitke, u jutarnjim satima, prije Filipa, uspio je rasporediti svoje odrede na niske padine pored Crécyja sa strijelcima vrlo vjerojatno na bokovima, dok su se oružnici također borili kao pješaci. Tu je taktiku već iskoristio vrlo uspješno u bitci kod Halidon Hilla 1333. Često se navodi kako je dao sastaviti od transportnih kola obor za konje koji je stajao iza vojnih formacija koje su bile raspoređene u tri reda. Prvi red predvodio je njegov sin, drugi grof Northampton, a posljednji sam Edvard koji je bio u pozadini. Također se navodi kako je Edvard bio pozicioniran pokraj mlina kako bi se mogao na njega popeti i imati pregled nad čitavim bojnim poljem što spominju i neke kronike[117]. Ispred svoje formacije naredio je da se iskopaju rupe dovoljno duboke da mogu usporiti konjanički juriš. Englezi su posjedovali i određen broj topova kojim su vrlo efektivno rastjerali samostrijelce iz Genove.[118]

---

[115] Sun Tzu, *Umijeće ratovanja*, Zagreb: Mozaik knjiga, 2009., 30.
[116] Rothero, *The Armies of Crécy and Poitiers*, 6.
[117] Svi navedeni izvori nalaze se u: Livingston, M., DeVries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, Liverpool: Liverpool University Press, 2015.; *Kronika od Artoisa*, prev. Livingston, 97.; *Kronika Svetog Omera*, prev. DeVries, 103.; Jean Froissart, *Kronike [Skraćena redakcija]* (dalje: Froissart, *Kronike [Skraćena redakcija]*), prev. Croenen, 134.
[118] Sumption, *The Hundred Years War*, 576-577.; Le Bel, *Kronike* (Kostelić), u: Le Bel, Froissart, de Monstrelet, *O Stogodišnjem ratu*, 63-64.; Perrett, *The Changing Face of Battle*, 65.; Barber, *The Reign of Chilvary*, 39.; Williams, A., *The Knight and the Blast Furance*, Leiden i Boston: Brill, 2003., 47.; Verbuggen, J. F, *The Art of Warfare in Western Europe During Middle Ages*, Woodbridge: The Boydell Press, 1997., 14-15.; Bárány, A., „The Participation of the English Aristocracy in the First Phase of the Hundred Years' War, 1337-1360“, *Hungarian Journal of English and American Studies*, no. 2 (1997), 231.

Francuska strana stigla je oko 15 sati te su prvo poslane predvodnice u izvidnicu.[119] Saznali su da su Englezi spremni za bitku te daju savjet Filipu da pričeka sve svoje trupe, utabori se, te sutradan poslije mise napadne neprijatelja koji zasigurno neće pobjeći, o čemu nam svjedoče i kronike.[120] No izvori su podijeljeni oko toga je li je kralj prvo prihvatio savjet, pa je zatim bio prisiljen odustati zbog „ponosa i zavisti" svojih vitezova (Le Bel, Froissart, *Kronike od Artoisa*), ili je kralj sam odmah odbio savjet dobrog Redovnika iz Basela (Gilles li Muisit, *Kronike prva četiri kralja dinastije Valois*).[121] Filip VI. sa sobom je među stjegovima nosio i tzv. *Oriflamme*, čije je isticanje na bojnom polju značilo da se vodi bitka do smrti, bez zarobljenika.[122]

Bitka je bila neizbježna, a napad je krenuo u kasno poslijepodne, oko 17 sati.[123] Prvi su krenuli plaćenici iz Genove, samostrijelci i profesionalci u svome poslu.[124] Predvodili su ih dvojica zapovjednika, Carlo Grimaldi i Aitone Doria, koji su bili unovačeni zasebnim ugovorima i nikada nisu sklopili partnerstvo.[125] Kako smo mogli vidjeti ranije, bilo ih je možda oko 6.000. Na drugoj strani dočekali su ih strijelci koji su skrivali moćan dugi luk. Prema *Baladi iz 1350*: „Ta Englezi u borbi koristiše galantno krilo sive guske".[126] Procjenjuje se da ih je moglo biti oko 7.500.[127] U tom okršaju su samostrijelci izvukli deblji kraj te su vrlo brzo potučeni. Njihov bijeg kratko, ali jasno opisuje *Kronika u rimi*: „Đenovežani sa svojim samostrijelima/ pomaknuše se naprijed gdje su bili apsolutno beskorisni".[128] Potučeni su strijelama, ali i topovskom paljbom čiji

[119] DeVries, K., „The Tactics of Crécy" (dalje: DeVries, „Tactics of Crécy), u: Livingston, M., DeVries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, Liverpool: Liverpool University Press, 2015., 451. (dalje: Livingston, DeVries, *A Casebook*).
[120] Svi navedeni izvori nalaze se u: Livingston, M., DeVries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, Liverpool: Liverpool University Press, 2015.; Jean Le Bel, *Kronike*, prev. Livingston, 183.; Jean Froissart, *Kronike [redakcija Amiens]*, prev. Croenen, 267.
[121] Svi navedeni izvori nalaze se u: Livingston, M., DeVries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, Liverpool: Liverpool University Press, 2015.; Jean Le Bel, *Kronike*, prev. Livingston, 183., 184.; Jean Froissart, *Kronike [redakcija Amiens]*, prev. Croenen, 267.; *Kronika od Artoisa*, prev. Livingston, 97.; Gilles li Muisit, *Velika kronika*, prev. DeVries, 127.; *Kronike prva četiri kralja dinastije Valois*, prev. DeVries, 299.
[122] Keen, M. H., *The Laws of War in the Late Middle Ages*, London i New York: Routledge, 1965., 105.; Sumption, *The Hundred Years War*, 579-580.
[123] Hamilton, *The Plantagenets*, 163.
[124] Strickland, „The Fearful Face of War", u: Strickland, Hardy, *The Great Warbow*, 227.; Loades. *The Longbow*, 50.
[125] DeVries, K., Capponi, N., „The Genoese Crossbowmen at Crécy" (dalje: DeVries, Capponi, „The Genoese Crossbowmen"), u: Livingston, M., DeVries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, Liverpool: Liverpool University Press, 2015., 441. (dalje: Livingston, DeVries, *A Casebook*).
[126] Neillands, *The Hundred Years War*, 93.
[127] Mitchell, R., „The Longbow – Crossbow Shootout at Crécy (1346): Has the 'Rate of Fire Commonplace' Been Overrated?" (dalje: Michell, „„The Longbow – Crossbow Shootout"), u: Villalon, A. L. J., Kagay, D. J., ur., *The Hundred Years War: Different Vistas*, Leiden i Boston: Brill, 2008., 238. (dalje: Villalon, Kagay, *The Hundred Years War*); Loades, *The Longbow*, 50.
[128] *Kronika u rimi*, prev. DeVries, 129., u: Livingston, M., DeVries, K., ur., *The Battle of Crécy – A*

je gromoglasan zvuk stvarao dodatnu konfuziju.[129] Kako su se počeli povlačiti frustrirana je francuska strana odlučila krenuti u konjanički juriš, ali je pri tome nemilosrdno ubijala i Đenovežane dok su engleski strijelci stvarali dodatnu zbrku ubijajući mnoge konje, a i poneke konjanike. Juriš je predvodio grof Alencon koji je i sam poginuo.[130]

Tri su debate u historiografiji u ovome trenutku bitne: 1. zašto su samostrijelci bili tako brzo potučeni? 2. koji i kakvi su se topovi koristili u bitci? 3. tko je naredio da se Đenovežani napadu? Krenut ćemo od posljednje debate. Froissart krivnju svaljuje na Filipa, bijesnog zbog povlačenja koje je smatrao izdajom,[131] zbog čega je naredio njihovu smrt: „Hajde! Ubijte tu gamad! Oni su beskorisni u bitci".[132] No, i ovdje se izvori ne slažu pa Le Bel tvrdi kako su plemići pokolj učinili zbog vlastite zavisti i to u neorganiziranom jurišu.[133] Ni povjesničari se ne mogu složiti, pa jedni pokolj pripisuju Filipovoj naredbi, a drugi nagovoru grofa Alencona.[134]

Drugi kamen spoticanja su topovi. DeVries tvrdi kako su topovi „nesumnjivo bili korišteni od strane Edvarda u bitci kod Crécyja 1346."[135] I doista, 5 kronika i sam Edvard, u pismu svom savjetniku Thomasu Lucyu[136] spominju uporabu topništva.[137] Što li je predmet debate? To je vrlo dobro sumirao Mike Loades, koji kaže kako se raspravlja o tome jesu li se koristili višecijevni ribaldi (*ribaudequins*) ili veći topovi u obliku vaze.[138] Izvori sugeriraju kako se radi o potonjima jer koriste izraz „bombarda"

Casebook, Liverpool: Liverpool University Press, 2015.
[129] DeVries, „Tactics of Crécy", u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 456.; Sumption, *The Hundred Years War*, 577.
[130] Barber, *The Reign of Chilvary*, 39.; Perrett, *The Changing Face of Battle*, 67.; Hamilton, *The Plantagenets*, 163.
[131] DeVries i Caponni ističu kako su tvrdnje o izdaji vrlo slabo utemeljene kada uzmemo u obzir da su opet bili unovačeni od strane Filipa VI. i od strane Ivana II.; DeVries, Capponi, „The Genoese Crossbowmen", u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 446.
[132] Oba izvora nalaze se u: Livingston, DeVries, *A Casebook*; Froissart, *Kronike [Skraćena redakcija]*), 220-221.; Jean Froissart, *Kronike [B/C redakcija]* (dalje: Froissart, *Kronike [B/C redakcija]*), prev. Croenen, 325.
[133] Le Bel, *Kronike*, u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 185.
[134] Hamilton, *The Plantagenets*, 163.; Perrett, *The Changing Face of Battle*, 67.; DeVries, „Tactics of Crécy", u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 456-458.
[135] DeVries, K., „Gunpowder Weaponary and the Rise of the Early Modern State", *War in History*, no. 5 (1998), 140.
[136] Vjeran vitez i savjetnik u Edvardovoj službi koji nije mogao sudjelovati u pohodu u Francuskoj zbog invazije Škota na sjeveru; vidi na: „Thomas de Lucy", Geni, https://www.geni.com/people/Thomas-de-Lucy/6000000006101128388 (posjećeno: 12. 9. 2018.).
[137] Svi navedeni izvori nalaze se u: u: Livingston, DeVries, *A Casebook*; Edvard III., *Pismo Thomasu Lucyju*, prev. Livingston, 59.; *Flandrijske kronike [redakcija A]*, prev. DeVries, 227.; *Povijest Pistoie*, prev. Caponni, 123.; Froissart, *Kronike [Skraćena redakcija]*, 199.; Giovanni Villani, *Nova kronika*, prev. Caponni, 117., 119.; *Velika kronika*, prev. DeVries, 131.
[138] Loades, *The Longbow*, 50.

kada opisuju topove. No, postoje i dalje oni koji navode da su se koristili ribaldi, i to čak stotinu komada.[139]

Stižemo i do posljednje debate koja propituje zašto su samostrijelci tako brzo poraženi. Mnogi, poput Rogersa, Benneta, Perroyja, Contaminea, Sumptiona, Aytona i drugih, ističe Russell Mitchell, navode kako je zaslužna spora brzina odapinjanja samostrijela u usporedbi s lukom.[140] On sumnja u ovu hipotezu navodeći kako bi već i brzina odapinjanja od „konzervativnih" 12 strijela po minuti sukob završila za jedva 30 sekundi koliko bi bilo potrebno da engleski strijelci odapnu 45.000 strijela na nesretne Đenovežane.[141] I sami možemo zaključiti kako bi u tom vremenu svih 6.000 samostrijelaca izginulo što nije bio slučaj. Povukli su se prije takvog scenarija, a kao što možemo vidjeti to je bilo zbilja vrlo brzo.

Zašto je to bilo tako? Đenovežani sa sobom nisu imali svoje *pavise* koji su ih vrlo dobro štitili od neprijatelja kad bi ponovno zatezali svoje samostrijele, a prema svemu sudeći neki nisu imali niti ostalu zaštitu.[142] Stoga su odlučili poslušati naredbu, odapeti salvu i što je brže moguće povući se iza konjaništva. Neki kroničari, samim time i autori, navode kako je padala kiša i da je to utjecalo na strune na samostrijelima, te se one nisu mogle napeti do kraja.[143] No, i DeVries i Strickland izražavaju svoje sumnje u ovu tvrdnju. De Vries, ne sumnjajući u padanje kiše, smatra kako problem nije bio u struni, nego u načinu napinjanja samostrijela. Napinjao se uz pomoć kuke na opasaču i „uzde" na samostrijelu. Samostrijelci nisu mogli napeti samostrijele jer bi im noga iskliznula iz „uzde" na samostrijelu: uz pomoć te „uzde" samostrijelac je nogom odgurivao samostrijel od sebe, a kuka je vukla strunu na zatezni položaj.[144] Strickland tvrdi kako je sama kiša bila izmišljotina, a čak i da je padala, profesionalci poput Đenovežana bi sigurno imali ovoštene strune kako bi ih zaštitili od kiše.[145]

Nadalje, Mike Loades je eksperimentalnom metodom došao do zaključka kako je efektivan domet samostrijela, kakvog su vrlo vjerojatno koristili Đenovežani, svega 73 metra, što je bilo dovoljno da strijelci, čiji je domet 220 metara, imaju razarajući

---

[139] Sumption, *The Hundred Years War*, 577-578.; Strickland, „The Fearful Face of War", u: Strickland, Hardy, *The Great Warbow*, 225.
[140] Michell, „„The Longbow – Crossbow Shootout", u: Villalon, Kagay, *The Hundred Years War*, 233-235.
[141] Isto, 235., 244.
[142] Isto, 249.; Strickland, „The Fearful Face of War", u: Strickland, Hardy, *The Great Warbow*, 225., 227.; DeVries, „Tactics of Crécy", u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 452-453.
[143] DeVries, „Tactics of Crécy", u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 455.; Strickland, „The Fearful Face of War", u: Strickland, Hardy, *The Great Warbow*, 227.
[144] DeVries, „Tactics of Crécy", u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 455-456.
[145] Strickland, „The Fearful Face of War", u: Strickland, Hardy, *The Great Warbow*, 227.

učinak.[146] Stoga im niti nije preostalo ništa drugo doli da se povuku, što je konjaništvo protumačilo kao uvredu i krenulo u juriš.

Strijelci su bili aktivni tijekom čitave bitke i imali su strašan učinak na čitavo francusko konjaništvo. Stoga su se rasprave fokusirale i na to koliko je luk zapravo bio učinkovit. Tu je uvelike pomogao pronalazak potonulog broda Mary Rose u Solentu i lukova koje je prenosio. Pomoću njih došlo se do zaključka kako su lukovi mogli bez problema imati od 130 pa do 150 funti težine natega (1 funta= 0.45 kg).[147] No, DeVries sumnja u njihovu navodnu efikasnost, te smatra kako im je glavna uloga bila uvesti pomutnju u neprijateljsku formaciju.[148] Rogers, naprotiv, zaključuje da je luk morao imati mogućnost nanijeti veliku štetu oklopima toga vremena jer inače ne bi bilo ni psihološkog učinka niti bi se vojnik pretjerano obazirao na strijele.[149] „Sredinu“ su zauzeli Mike Loades i David Whetham koji tvrde kako strijela nije morala probiti oklop, već je imala dovoljno energije u sebi kako bi zadala prilično snažne udarce, i da je zapravo upravo u tome ključ. Velika količina strijela odapeta na određeno područje će zasigurno razbiti neprijateljsku formaciju.[150]

Upravo se to i dogodilo u daljnjem tijeku bitke. Još za vrijeme prvog juriša nastao je kaos na bojnome polju zbog mrtvih tijela, lutajućih konja i grmljavine topova, a to se samo pogoršavalo svakim slijedećim jurišom. Prema procjenama povjesničara, i navodima kroničara Geoffreya le Bakera, Francuzi su ukupno izveli 15 ili 16 neslavnih juriša na englesku poziciju.[151] No, nije baš sve prošlo tako glatko za Engleze. Princ od Walesa je ipak bio pod prilično žestokim napadima i u prvom i u drugom francuskom naletu, te je umalo bio i zarobljen.[152] Ipak su mu u pomoć priskočili njegovi stjegonoše Sir Richard FitzSimon i Sir Thomas Daniel.[153] Iako se navodi kako Edvard nije htio poslati pomoć, vrlo je izgledno kako je to ipak učinio poslavši odred biskupa od

[146] Loades, *The Longbow*, 50.
[147] Whetham, D., „The English Longbow: A Revolution in Technology?“ (dalje: Whethem, „The English Longbow“), u: Villalon, A. L. J., Kagay, D. J., ur., *The Hundred Years War: Different Vistas*, Leiden i Boston: Brill, 2008., 228-229. (dalje: Villalon, Kagay, *The Hundred Years War*).
[148] Rogers, C. J., „The Efficacy of the English Longbow: A Reply to Kelly DeVries“, *War in History*, no. 2 (1998), 233-234.
[149] Isto, 235., 239., 241.
[150] Loades, *The Longbow*, 72-73.; Whethem, „The English Longbow“, u: Villalon, Kagay, *The Hundred Years War*, 230-232.
[151] Rothero, *The Armies of Crécy and Poitiers*, 9.; Adams, „Battle of Crécy“; Geoffrey le Baker, *Kronike*, prev. Livingston, u: Livingston, M., DeVries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, Liverpool: Liverpool University Press, 2015., 163.
[152] Strickland, „The Fearful Face of War“, u: Strickland, Hardy, *The Great Warbow*, 229.; DeVries, „Tactics of Crécy“, u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 460.
[153] Strickland, „The Fearful Face of War“, u: Strickland, Hardy, *The Great Warbow*, 229.

Durhama u pomoć, no kronike uz biskupa navode još i grofa Huntingtona i grofa Suffolka.[154] DeVries donosi podatak kako Edvard nije bio zadovoljan tim ishitrenim ponašanjem svoga sina koje ga je i dovelo u opasnost te ga je javno ukorio.[155] U borbama prsa o prsa bilo je vrlo lako izgubiti se u metežu i ne znati tko je prijatelj, a tko neprijatelj. Za raspoznavanje su, između ostalog, služili i ratni poklici: „Sveti Jurju!" za englesku stranu te „Montjoie sveti Dionizije!" za francusku stranu.[156]

Uz Princa od Walesa postoji još jedna vrlo poznata osoba o kojoj se uvijek piše kada se govori o bitci kod Crécyja, češki kralj Ivan Luksemburški koji se borio na francuskoj strani.[157] Tada već u godinama i slijep, kralj nije mogao podnijeti katastrofu koja se odigravala oko njega te se odlučio na posljednji juriš koji će napraviti u svome životu, htio je umrijeti u slavi. Kako prenosi Beneš Krabice u *Kronici Praške crkve* kralj je rekao: „Ne dao Bog! Kralj Češke neće pobjeći, vodite me tamo gdje se čuje metež najžešćega boja. Neka Bog bude uz nas, neka se ničega ne bojimo; marljivo spasite moga jedinoga sina."[158] Njegova smrt smatrala se junačkom, stoga su mu Edvard i ostali njegovi plemići odali počast obukavši se u crninu u znak poštovanja prema njegovim godinama, viteštvu i dobroti koju je prethodno pokazao prema engleskim zarobljenicima.[159]

Sada je već bio sumrak i Filip je konačno odustao od borbe te se povukao, no nije samo stajao po strani čitavo vrijeme. Izgubio je pod sobom dva konja i bio ranjen tri puta.[160] Bilo je mnogo mrtvih, procjene su između 1.500 i 2.200 oružnika te mnoštva drugih vojnika, ali i plemića poput grofova Alencona, Bloisa, Flandrije i drugih, dok su Englezi izgubili svega 200 ljudi.[161] Još je i sutradan bilo sukoba s vojnicima koji su tek pristizali na bojno polje, nesvjesni ishoda bitke.[162] U konačnici, prema riječima kroničara Villania, koje prenosi Niccolò Capponi, engleska strana dobila je bitku ne

[154] Strickland, „The Fearfull Face of War", u: Strickland, Hardy, *The Great Warbow*, 229.; DeVries, „Tactics of Crécy", u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 460.
[155] DeVries, „Tactics of Crécy", u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 461.
[156] Sumption, *The Hundred Years War*, 578.
[157] Biederman, J., Žůrek, V., „The Bohemian Participation in Crécy", u: Livingston, M., DeVries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, Liverpool: Liverpool University Press, 2015., 439.
[158] Beneš Krabice, *Kronike Praške crkve*, prev. Livingston, u: Livingston, M., DeVries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, Liverpool: Liverpool University Press, 2015., 223.
[159] Rogers, *War Cruel and Sharp*, 271.
[160] Isto, 269.
[161] Rogers, *War Cruel and Sharp*, 270.; Adams, „Battle of Crécy"; Perrett, *The Changing Face of Battle*, 68.; Loades, *The Longbow*, 72.; Barber, *The Reign of Chilvary*, 40.; Hamilton, *The Plantagenets*, 163.; Livingston, „Losses Uncountable", u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 12-13.; Livingston, M., „Counting the Dead at Crécy", u: Livingston, M., DeVries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, Liverpool: Liverpool University Press, 2015., 485-486.
[162] DeVries, „Tactics of Crécy", u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 466-467.

samo zbog bolje taktike, nego i zato što su im Francuzi išli na ruku zbog svog ponosa i arogancije.[163]

Iako je bitka predstavljala veliki uspjeh za englesku stranu, ističu Hamilton i Livingston, ona nije bila od većeg značaja i definitivno se ne može smatrati odlučujućom. Edvard nije zauzeo Normandiju, nije nastavio progoniti Filipa, nije dobio nove saveznike u Francuskoj, niti je osvojio Pariz, a jedini značajniji uspjeh bilo je zauzimanje Calaisa, važnog obalnog grada koji je bio značajan u kasnijim operacijama.[164] Ayton čak sugerira da bi francuska pobjeda dovela do odlučujućeg kraja Stogodišnjeg rata.[165] Uviđamo kako je bitka ipak bila važna za Englesku stranu. Omogućila je Edvardu da nastavi inzistirati na svome pravu na francusku krunu. Stoga, možemo zaključiti kako bitka ima svoj značaj iako on nije nužno bio odlučujući. Nama sada ne preostaje ništa drugo doli zaključiti ovaj kutak povijesti prikladnim riječima.

Prilog 14. Edvard broji mrtve nakon bitke. (dostupno na: http://manuscripts.kb.nl/show/manuscript/72+A+25)

[163] Capponi, N., „The Italian Perspective on Crécy“, u: Livingston, M., DeVries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, Liverpool: Liverpool University Press, 2015., 481.
[164] Hamilton, *The Plantagenets*, 164.; Livingston. M., „The After-life of Crécy“ (dalje: Livingston, The After-life of Crécy“), u: Livingston, M., DeVries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, Liverpool: Liverpool University Press, 2015., 490. (dalje: Livingston, DeVries, *A Casebook*).
[165] Livingston, „The After-life of Crécy“, u: Livingston, DeVries, *A Casebook*, 491.

Prilog 15. Idealni prikaz bitke. (Loades, M., *The Longbow*, 52-53.)

Prilog 16. Idealni prikaz bitke prema „jež“ formaciji.
(dostupno na: https://battlefields.com.au/battle-of-crecy-1346/)

V. I godina Gospodnja je na izmaku

S Edvardovom opsadom Calaisa i mi dolazimo do kraja našega dugog puta. U našoj šetnji uistinu smo mnogo toga vidjeli i upoznali brojne ljude i vidjeli velike i daleke prostore. Sada nam se postavlja pitanje jesmo li uspjeli barem malo osvijetliti poneki mračan kutak i dodatno produbiti znanje o onim već osvjetljenim? Nakon svega iznesenog ipak možemo donijeti određene zaključke. Sam Stogodišnji rat svoje feudalne korijene pušta duboko u prošlost koja mu prethodi. Vidjeli smo kako trzavice postoje od trenutka kada vazal francuskog kralja i sam postaje kralj, a i dalje drži posjede pod vazalskom prisegom na francuskom ozemlju. Složit ćemo se, to je situacija koja se samo može pogoršati, a na kraju i je dovela do izbijanja rata. To je rat koji nas je u konačnici doveo i do teme ovoga rada – bitke kod Crécyja ili barem blizu Crécyja ovisno o tome koju teoriju podržimo. Novo mjesto bitke doista se, pod težinom dokaza, čini primamljivom alternativom dobro „usidrenoj“ tradiciji. Mogli smo vidjeti kako debate obilježavaju gotovo svaki korak na putu prema bitci, pa i gotovo svaki djelić same bitke. Osim samog mjesta odigravanja bitke, debatama su okruženi i razmještaj i brojnost vojske na terenu, razlozi Edvardova djelovanja tijekom pohoda, te uporaba nove vojne tehnologije na bojnom polju – topova. Sve su to kutci povijesti koji su već dugo godina osvijetljeni povjesničarskom bakljom, ali konačnog dogovora nema. Kada govorimo o razmještaju vojske vrlo je izgledno kako su strijelci bili smješteni na bokovima, kako Englezi nisu imali više od 15.000 ljudi dok je francuska strana mogla imati 30.000. Što se tiče topovske grmljavine ona se gotovo sigurno i čula na bojnome polju, no to zasigurno nisu bili topovi za koju većina pretpostavlja da su tamo korišteni. U konačnici možemo zaključiti kako je francuska strana izgubila zbog ishitrenosti i nepripremljenosti njezinih vojnih jedinica te kako su samostrijelci „izvukli deblji kraj“ jer nisu imali odgovarajuću zaštitu. Edvard je mudro iskoristio prostor oko sebe u svoju korist i maksimalno iskoristio raspoložive snage, a sve zahvaljujući svome iskustvu iz prijašnjih sukoba. Autor sada svoju baklju predaje drugima da krenu, glađu za znanjem navođeni, prema novim putevima te i dalje u svojim šetnjama osvjetljuju mračne kutke našega parka zvanog povijest.

VI. Popis literature i ostalih izvora

Objavljeni arhivski izvori

Jean Le Bel, *Kronike*, prev. Ante Kostelić, ur. hrv. izd., u: Jean Le Bel, Jean Froissart – Enguerrand de Monstrelet, *O stogodišnjem ratu*, Zagreb: Naklada Stih, 2003.

Svi navedeni izvori nalaze se u: Livingston, M., DeVries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, Liverpool: Liverpool University Press, 2015.:

Beneš Krabice, *Kronike Praške crkve*, prev. Livingston, 222-222.

Edvard III., *Pismo Thomasu Lucyju*, prev. Livingston, 54-58.

Flandrijske kronike [redakcija A], prev. DeVries, 226-228.

Geoffrey le Baker, *Kronike*, prev. Livingston, 158-164.

Gilles li Muisit, *Velika kronika*, prev. DeVries, 126-130.

Giovanni Villani, *Nova kronika*, prev. Caponni, 114-122.

Jean Froissart, *Kronike [Skraćena redakcija]*, prev. Croenen, 276-296.

Jean Froissart, *Kronike [B/C redakcija]*, prev. Croenen, 306-339.

Jean Froissart, *Kronike [redakcija Amiens]*, prev. Croenen, 252-276.

Jean Le Bel, *Kronike*, prev. Livingston, 182-190.

Kronika od Artoisa, prev. Livingston, 94-100.

Kronike prva četiri kralja dinastije Valois, prev. DeVries, 298-300.

Kronika u rimi, prev. DeVries, 106-114.

Kronika Svetog Omera, prev. DeVries, 100-106.

Povijest Pistoie, prev. Caponni, 122-124.

Velika kronika, prev. DeVries, 130-134.

Bibliografija

Ayton, A., „The English Army at Crécy“, u: Ayton, A., Preston, P., ur., *The Battle of Crécy, 1346*, Woodbridge: The Boydell Press, 2005., 159-253.

Ayton, A., „English Armies in the Fourteenth Century“, u: Rogers, C. J., ur., *The Wars of Edvard III: Sources and Interpretations*, Woodbridge: The Boydell Press. 1999., 303-321.

Bárány, A., „The Participation of the English Aristocracy in the First Phase of the Hundred Years' War, 1337-1360“, *Hungarian Journal of English and American Studies*, no. 2 (1997), 211-240.

Barber, R., *The Reign of Chilvary*, London: David & Charles, 1980.

Biederman, J., Žůrek, V., „The Bohemian Participation in Crécy“, u: Livingston, M., DeVries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, Liverpool: Liverpool University Press, 2015., 439-441.

Boulton, D'A. J. D., *The Knights of The Crown: The Monarchical Orders of Knighthood in Later Medieval Europe 1325-1500*, Woodbridge: The Boydell Press, 2000.

Carpentier, J., Lebrun, F., *Povijest Francuske*, Zagreb: Barbant, 1999.

Capponi, N., „The Italian Perspective on Crécy“, u: Livingston, M., DeVries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, Liverpool: Liverpool University Press, 2015., 477-485.

Coulet, N., „Stogodišnji rat“, u: Goldstein, I., gl. ur. hrv. izd., *Povijest 7 – Razvijeni srednji vijek*, Zagreb: Europapress holding d. o. o., 2007., 443-478.

Chapman, A., *Welsh Soldiers in the Later Middle Ages, 1282-1422*, Woodbridge: The Boydell Press, 2015.

Chapman, A., „Wales, Welshmen, and the Hundred Years War“, u: Villalon, A. L. J., Kagay, D. J., ur., *Hundred Years War:: Further Considerations*, Leiden i Boston: Brill, 2013., 217-229.

Clausewitz, C. M., *On War*, Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited, 1997.

DeVries, D., Livingston, M., „Froissart's Herce and Crécy“, u: Livingston, M., Devries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, Loverpool: Liverpool Universty Press, 2015., 469-477.

DeVries, K., „The Tactics of Crécy“, u: Livingston, M., DeVries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, Liverpool: Liverpool University Press, 2015., 447-469.

DeVries, K., Capponi, N., „The Genoese Crossbowmen at Crécy“, u: Livingston, M., DeVries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, Liverpool: Liverpool University Press, 2015., 441-447.

DeVries, K., „Gunpowder Weaponary and the Rise of the Early Modern State“, *War in History*, no. 5 (1998), 127-143.

Hamilton, J. S., *The Plantagenets: History of a Dynasty*, London i New York: Continuum, 2010.

Hardy, D., „The Hundred Years War and the 'Creation' of National Identity and the Written English Vernacular: A Reassessment“, *Marginalia*, no. 17 (2013), 18-31.

Henneman, J. B. Jr., „Philip VI“, u: Kibler, V. W., et. al., ur., *Medieval France: An Encyclopedia*, New York i London: Garland Publishing, Inc., 1995., 1374-1375.

Keen, M. H., *The Laws of War in the Late Middle Ages*, London i New York: Routledge, 1965.

Konieczny, P. M., „London's War Effort during the Early Years of the Reign of Edvard III“, u: Villalon, A. L. J., Kagay, D. J., ur., *The Hundred Years War: A Wider Focus*, Leiden i Boston: Brill, 2008., 243-263.

Livingston. M., „The After-life of Crécy“, u: Livingston, M., DeVries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, Liverpool: Liverpool University Press, 2015., 489-497.

Livingston, M., „Counting the Dead at Crécy“, u: Livingston, M., DeVries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, Liverpool: Liverpool University Press, 2015., 485-489.

Livingston, M., „The Location of the Battle of Crécy“, u: Livingston, M., DeVries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, Liverpool: Liverpool University Press, 2015., 415-439.

Livingston, M., „Losses Uncountable: The Context of Crécy“, u: Livingston, M., DeVries, K., ur., *The Battle of Crécy – A Casebook*, Liverpool: Liverpool University Press, 2015., 1-10.

Loades, M., *The Longbow*, Oxford: Osprey Publishing, 2013.

McFaralane. K. B., „War, the Economy and Social Change: England and the Hundred Years War“, *Past and Present*, no. 22 (1962), 3-18.

Mitchell, R., „The Longbow – Crossbow Shootout at Crécy (1346): Has the 'Rate of Fire Commonplace' Been Overrated?“, u: Villalon, A. L. J., Kagay, D. J., ur.,

The Hundred Years War: Different Vistas, Leiden i Boston: Brill, 2008., 233-257.

Neillands, R., *The Hundred Years War – Revised Edition*, London i New York: Routledge, 2001.

Nicholson, H., *Medieval Warfare: Theory and Practice of War in Europe 300-1500*, New York: Palgrave Mcmillan, 2004.

Nicolle, D., *French Armies of the Hundred Years War*, Oxford: Osprey Publishing, 2000.

Perrett, B., *The Changing Face of Battle: From, Teutoburger Wald to Desert Storm*, London: Cassell & Co, 2000.

Postan, M. M., „Some Social Consequences of the Hundred Years' War“, *The Economic History Review*, no. 1/2 (1942), 1-12.

Postan, M. M., „The Costs of the Hundred Years' War“, *Past & Present*, no. 27 (1964), 34-53.

Preston, P., „The Traditional Battlefield of Crécy“, u: Ayton, A., Preston, P., ur., *The Battle of Crécy, 1346*, Woodbridge: The Boydell Press, 2005., 109-139.

Prestwich, M., „The Battle of Crécy“, u: Ayton, A., Preston, F., *The Battle of Crécy, 1346*, Woodbridge: The Boydell Press, 2005., 139-159.

Prestwich, M., „Crécy (1346)“, u: Black, J., ur., *The Seventy Great Battles of All Time*, London: Thames & Hudson, 2005., 74-78.

Rogers, C. J., „Henry V's Military Strategy in 1415“, u: Villalon, A. L. J., Kagay, D. J., *The Hundred Years War: A Wider Focus*, Leiden i Boston: Brill, 2008., 399-428.

Rogers, C. J., *War Cruel and Sharp: English Strategy under Edward III, 1327-1360*, Woodbridge: The Boydell Press, 2000.

Rogers, C. J., „The Efficacy of the English Longbow: A Reply to Kelly DeVries“, *War in History*, no. 2 (1998), 233-242.

Rogers, C. J., „Edward III and the Dialectics of Strategy, 1327-1360: The Alexander Prize Essay“, *Transactions of the Royal Historical Society*, vol. 4 (1994), 83-102.

Romano, R., „Novi oblici ratovanja“, u: Goldstein, I., gl. ur. hrv. izd., *Povijest 7 – Razvijeni srednji vijek*, Zagreb: Europapress holding d. o. o., 2007., 421-442.

Rothero, C., *The Armies of Crécy and Poitiers*, London: Osprey, 1981.

Strickland, M., „The Fearful Face of War: Crecy, 26 August 1346“, u: Strickland, M., Hardy, R., *The Great Warbow: From Hastings to the Mary Rose*, Gloucestershire: Sutton Publishing, 2005., 223-231.

Sumption, J., *The Hundred Years War – Trial by Battle*, London: Faber and Faber Ltd, 2010.

Sun Tzu, *Umijeće ratovanja*, Zagreb: Mozaik knjiga, 2009.

Verbuggen, J. F, *The Art of Warfare in Western Europe During Middle Ages*, Woodbridge: The Boydell Press, 1997.

Whetham, D., „The English Longbow: A Revolution in Technology?“, u: Villalon, A. L. J., Kagay, D. J., ur., *The Hundred Years War: Different Vistas*, Leiden i Boston: Brill, 2008., 213-232.

Williams, A., *The Knight and the Blast Furance*, Leiden i Boston: Brill, 2003.

Wuetherick, B., „A Reevaluation of the Impact of the Hundred Years War on the Rural Economy and Society of England“, *Past Imperfect*, vol. 8 (1999-2000), 125-152.

Internetski izvori

Adams, S., „Battle of Crécy“, Encyclopaedia Britannica, https://www.britannica.com/event/Battle-of-Crecy (posjećeno: 10. 8. 2018.)

Gatehouse, J., „The Battle of Crécy and the Language of Froissart – Tactics and Etymology in Medieval Military History“, The Postgrad Chronicles, https://thepostgradchroniclessite.wordpress.com/2017/02/12/a-herse-a-herse-my-kingdom-for-the-definition-of-a-herse/ (posjećeno: 12. 8. 2018.)

„Hobelar“, Oxford Reference, http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095939689 (posjećeno: 12. 9. 2018.)

„Hundred Years' War“, New World Encyclopedia, http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Hundred_Years%27_War (posjećeno: 10. 8. 2018.)

Keen, M., „The Hundred Years War“, BBC – History, http://www.bbc.co.uk/history/british/middle_ages/hundred_years_war_01.shtml

(posjećeno: 10. 8. 2018)

McKenzie, J., „Battle of Creçy“, British Battles, https://www.britishbattles.com/one-hundred-years-war/battle-of-crecy/ (posjećeno: 12. 8. 2018.)

Mortimer, I., „Battle of Crécy“, Crecy Museum, https://crecymuseum.wordpress.com/about/battle-of-crecy/ (posjećeno: 10. 8. 2018.)

„Philip VI – King of France“, Encyclopaedia Britannica, https://www.britannica.com/biography/Philip-VI (posjećeno: 10. 8. 2018.)

Rogers, C. J., „The Battle of Crécy – An Interactive Look at England's 1346 'Victory in Europe'“, Military History Now, http://militaryhistorynow.com/2015/05/07/the-battle-of-crecy-an-interactive-look-at-englands-1346-victory-in-europe/#comments (posjećeno: 12. 8. 2018.)

Royal Armouries“, https://collections.royalarmouries.org/hundred-years-war/people.html (posjećeno 10. 8. 2018.)

„Thomas de Lucy“, Geni, https://www.geni.com/people/Thomas-de-Lucy/6000000006101128388 (posjećeno: 12. 9. 2018.)

Tout, F. T., Highield, J. R. L., „Edward III – King of England“, Encyclopaedia Britannica, https://www.britannica.com/biography/Edward-III-king-of-England (posjećeno: 10. 8. 2018.)

VII. Popis priloga

Prilog 1. Prikaz bitke kod Crécyja iz iluminiranog manuskripta *Kronike* iz 15. stoljeća autora Jeana Froissarta
Prilog 2. Prikaz engleskog viteza iz cca. 1350. 10
Prilog 3. Pješaci i samostrijelac koji su sudjelovali u bitci kod Crécyja. 10
Prilog 4. Pješak iz redova seljaka, te strijelac i samostrijelac. 11
Prilog 5. Velški strijelac naprijed te londonski u pozadini. 11
Prilog 6. Idealni prikaz *chevauchéea*. 14
Prilog 7. Prikaz kretanja engleske vojske od iskrcavanja do opsade Calaisa. 17
Prilog 8. Prikaz moguće nove lokacije bitke. 19
Prilog 9. Prikaz drljače u tlocrtu trokuta. 21
Prilog 10. Prikaz engleske formacije koji proizlazi iz nove lokacije bitke. 22
Prilog 11. Jedan od mogućih rasporeda vojnika na tradicionalnoj lokaciji bitke. 22
Prilog 12. Jedan od mogućih rasporeda vojnika na tradicionalnoj lokaciji bitke. 23
Prilog 13. Jedan od mogućih rasporeda vojnika na tradicionalnoj lokaciji bitke. 23
Prilog 14. Edvard broji mrtve nakon bitke. 30
Prilog 15. Idealni prikaz bitke. 31
Prilog 16. Idealni prikaz bitke prema „jež“ formaciji. 31

VIII. Sažetak

Godina je Gospodnja 1346. i kralj Edvard III. se sprema isploviti iz Engleske na pohod koji je do tada bio najveći koji je isplovio iz Engleske, a tako će ostati za čitav srednji vijek. Razlog tom pohodu je veliki ratni sukob koji će u povijesti ostati zapamćen kao Stogodišnji rat čiji korijeni sežu još u vrijeme Vilima Osvajača koji je istovremeno bio i vazal francuske krune preko vojvodstva Normandije i engleski kralj. Prilikom isplovljavanja Edvardova vojska je brojila oko 14.000 ljudi dok je njegov neprijatelj, kralj Filip VI., sakupio oko 30.000 ljudi. Nisu nam posve jasni Edvardovi planovi nakon iskrcavanja, međutim, ubrzo se iskristalizirala njegova taktika velikog pljačkanja tzv. *chevauchée*. Njime je želio politički i ekonomski oslabiti Filipa te - ovisno o tome čijoj se teoriji priklonimo - ili izbjeći sukob ili zametnuti bitku. Prema predaji, bitka se odigrala kod mjesta Crécy, međutim, novija istraživanja sugeriraju i alternativnu lokaciju. Edvardova prednost bilo je iskustvo iz prijašnjih sukoba sa Škotima zahvaljujući kojem je strijelce, vrlo vjerojatno, postavio na bokove iako postoje i teorije koje tvrde suprotno. Njegovi oružnici borili su se kao pješaci te su pružali sigurnost strijelcima koji su zauzvrat remetilački djelovali na neprijateljsko napredovanje. Unatoč brojčanoj prednosti, naklonjenost ratne sreće je bila na Edvardovoj strani te je potukao Filipa u bitci koja će postati jedna od najpoznatijih bitaka u srednjovjekovnoj povijesti.

Ključne riječi: Edvard III., Filip VI., Stogodišnji rat, bitka kod Crécyja

IX. Abstract

It is the Year of our Lord 1346 and the King Edward III is planning to set sail on the campaign that was, at that time, the largest one to set sail from England, and would remain so for the entirety of the Middle Ages. The reason for the campaign was a military conflict that would be remembered in history as the Hundred Years War, a war with roots spanning back to the time of William the Conqueror who was, at the same time, the Duke of Normandy and the King of England. At the time of setting out, Edward's army numbered some 14,000 men, while his enemy, King Philip VI, gathered some 30,000 men. We do not know what Edward's exact intentions at the time of his disembarking were, but he quickly began with raiding tactic known as *chevauchée*. With this tactic he wished to weaken Philip politically and economically, and, depending on which theory we choose to believe, to avoid battle or to incite it. As traditionally told, the battle was fought at a place called Crécy, although recent research suggests a new location. Edward had the knowledge which he had gathered in wars with Scots, which he now used to, most likely, place his archers on the flanks of the main army, although there are theories which propose otherwise. His men-at-arms fought on foot and by doing that they provided security to the archers which in return had a destabilizing effect on the enemy's charge. Despite his enemy's advantage in numbers, the fortunes of war were on Edward's side and he bested Philip in the battle which will be remembered in history as one of the greatest battles of Middle Ages.

Key words: Edward III, Philip VI, Hundred Years War, Battle of Crécy